CIDAC
Centro de Documentação
TL3207

OOST TIMOR SCHREEUWT....
NEDERLAND MEDEPLICHTIG

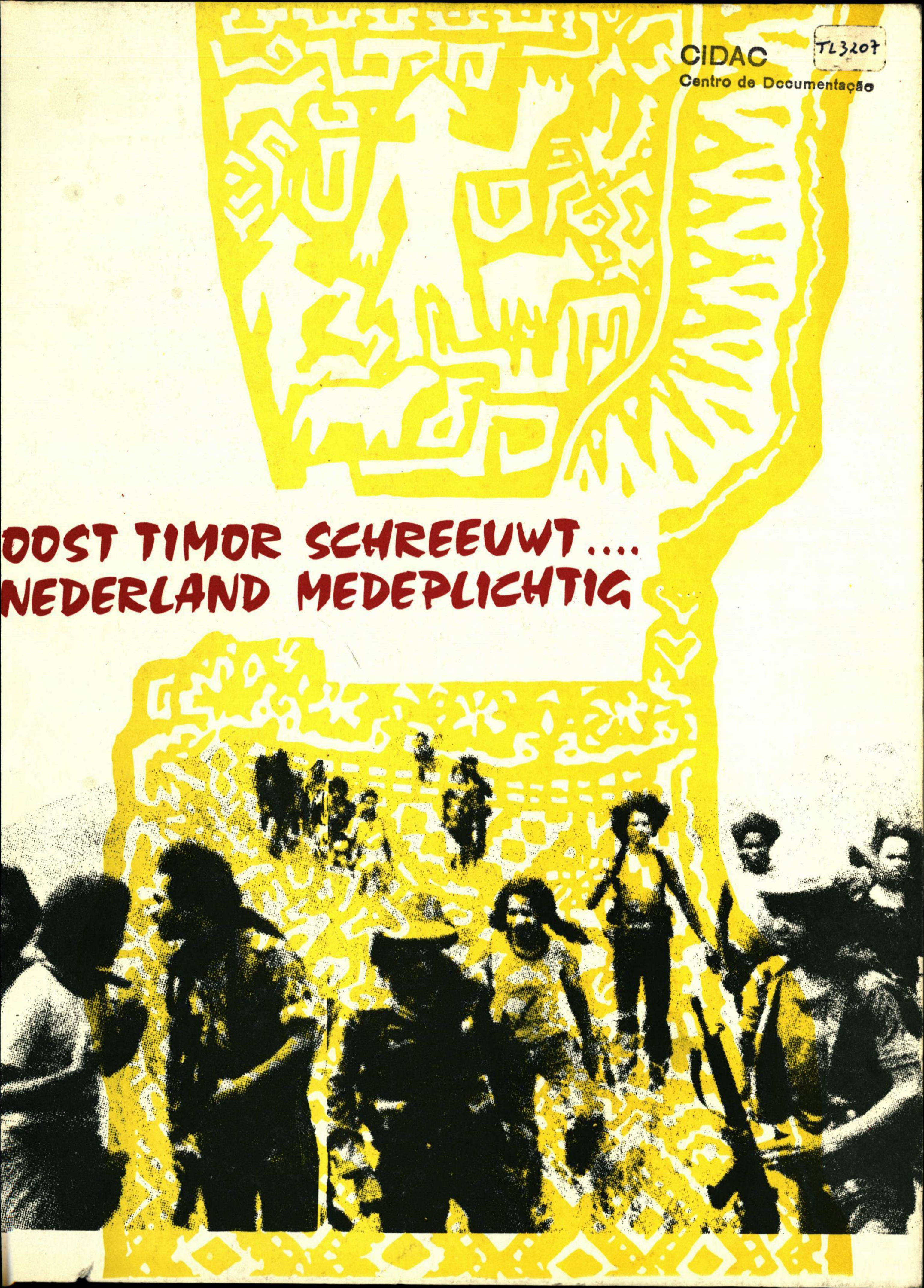

OOST TIMOR SCHREEUWT....
NEDERLAND MEDEPLICHTIG

Uitgave van het Komitee Indonesië, Minahassastraat 1,
Postbus 4098, 1009 AB Amsterdam.

OOST TIMOR

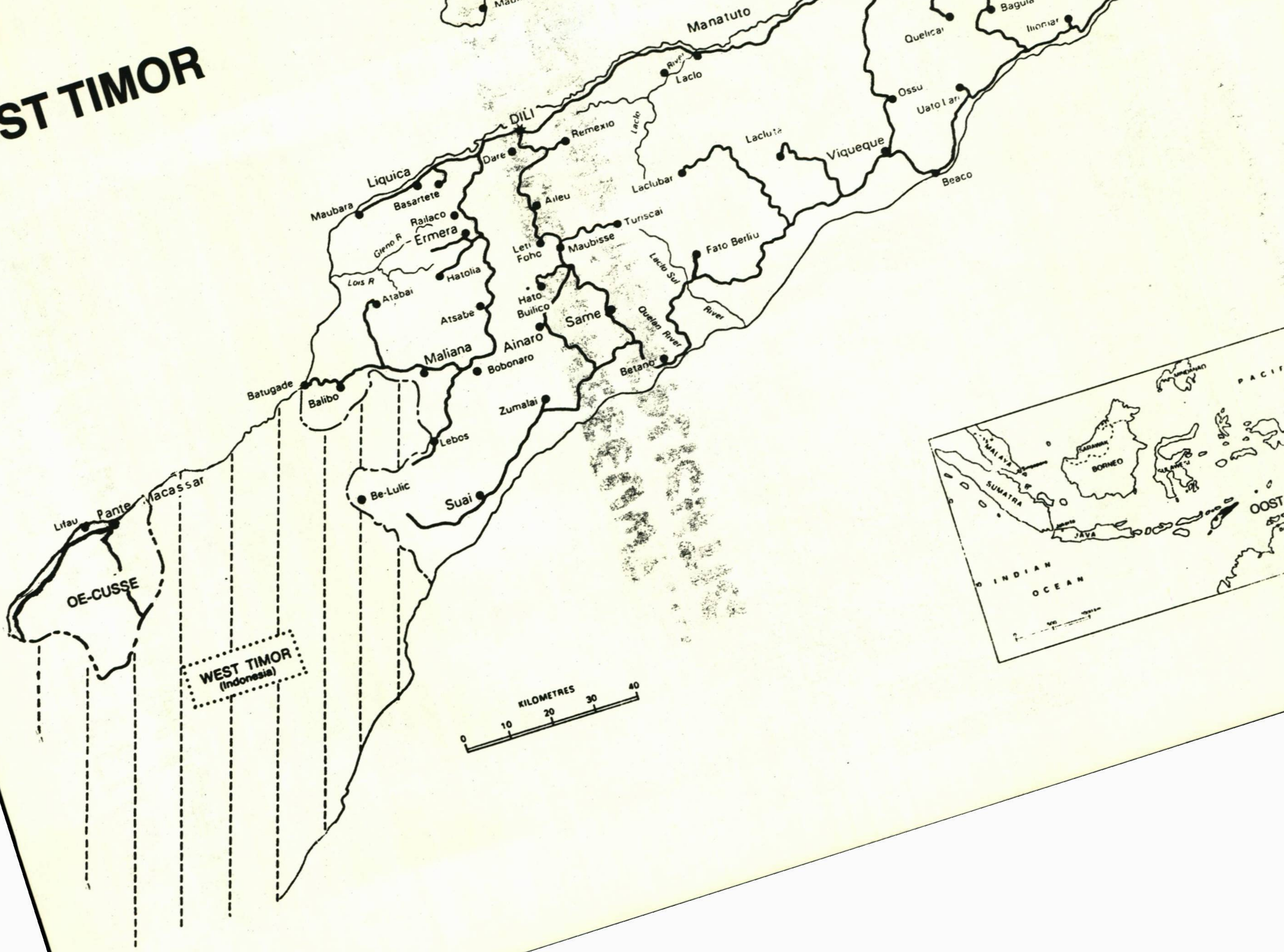
Maub
Manatuto
Bagui
Iliomar
Quelicai
Ossu
Uato Lari
Beaco
Laclo
River
Laclo
DILI
Remexio
Dare
Liquica
Maubara
Basartete
Railaco
Ermera
Gleno R.
Lois R.
Hatolia
Atabai
Atsabe
Aileu
Turiscai
Letí Foho
Maubisse
Laclubar
Lacluta
Viqueque
Fato Berliu
Laclo Sul
Hato Builico
Same
Queian River
River
Ainaro
Maliana
Bobonaro
Betano
Batugade
Balibo
Zumalai
Lebos
Be-Lulic
Suai
Lifau
Pante
Macassar
OE-CUSSE
WEST TIMOR
(Indonesia)
KILOMETRES
0
10
20
30
40
MALAYA
SUMATRA
SARAWAK
BORNEO
SULAWESI
MINDANAO
JAVA
INDIAN
OCEAN
PACIFIC
OOST

OOST TIMOR SCHREEUWT.... NEDERLAND MEDEPLICHTIG

INLEIDING

Het wordt in toenemende mate duidelijk dat Oost-Timor, vroeger een Portugese kolonie en vanaf 1975 met geweld door het Indonesische generaalsregiem geannexeerd, bezig is Suharto's Achilleshiel te worden. Niet alleen in de internationale wereld bevindt Indonesië zich, als gevolg van de annexatie en de daarbij toegepaste systematische onderdrukking van de Oosttimorese bevolking, nog steeds in het beklaagdenbankje. Ook in politiek opzicht is het Suharto-regiem er niet in geslaagd belangrijke delen van de Oosttimorese bevolking voor zich te winnen. En in militair opzicht duurt het gewapend verzet van het Fretilin, met steun van een groot deel van de bevolking, nog steeds voort, waardoor de Indonesische strijdkrachten jaar in jaar uit verliezen lijden aan mensenlevens en aan slachtoffers van ernstige verwondingen, die voor het Indonesische publiek op den duur niet verborgen kunnen blijven.

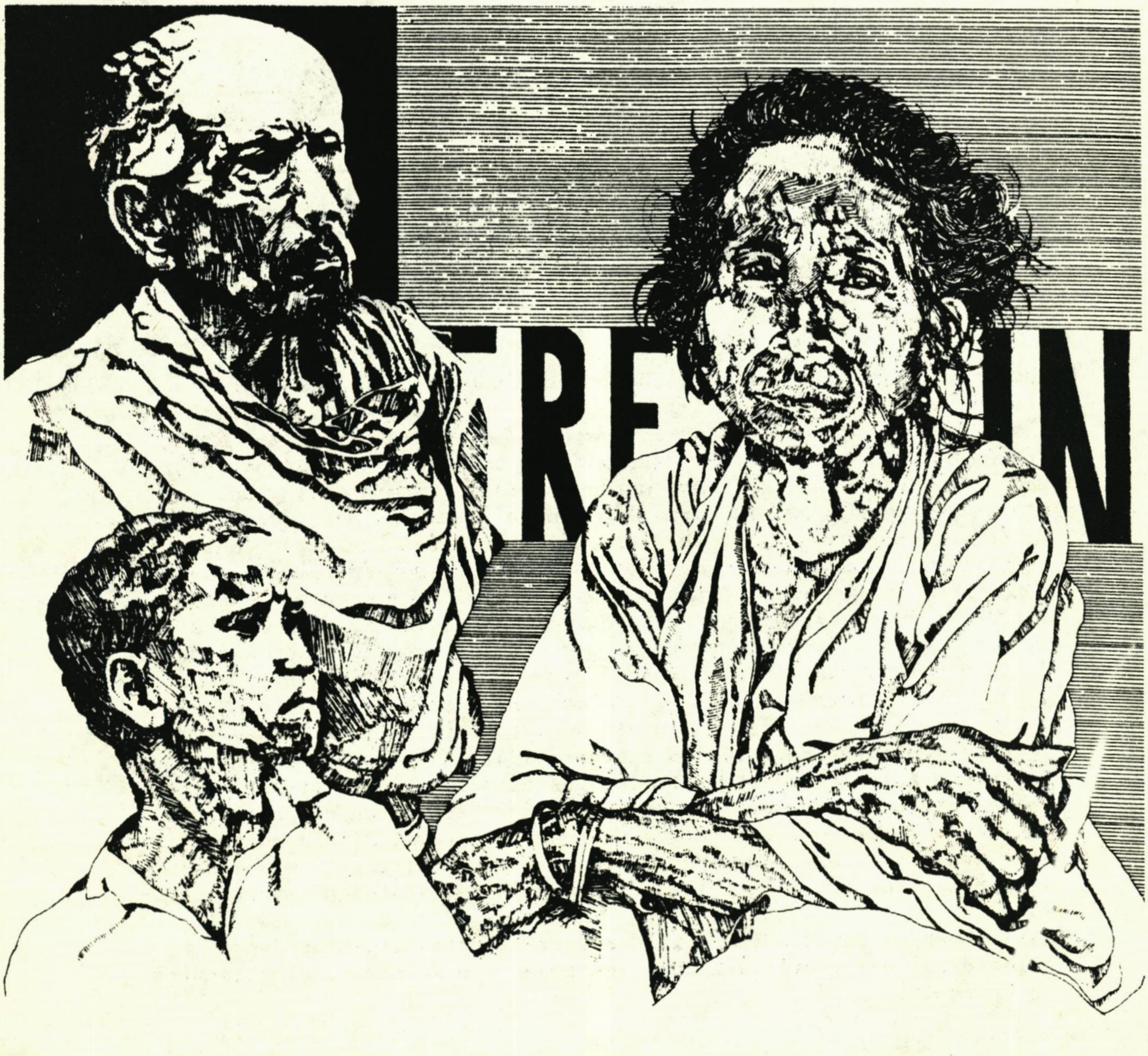

HET VOORSPEL

Voor een goed begrip van de huidige situatie is het noodzakelijk, de ontwikkelingen in Oost-Timor in een historisch kader te plaatsen. Daarbij is alle eerst van belang op te merken dat Nederland indirekt in het verleden een zekere rol heeft gespeeld in het ontstaan van een krachtig nationaal bewustwordingsproces onder de Oosttimorese bevolking. Hierbij hebben wij het oog op het optreden van nederlandse strijdkrachten in december 1941, kort na het uitbreken van de oorlog tussen de Geallieerden en Japan.
Nog maar tien dagen na de Japanse aanval op Pearl Harbor is namelijk een contingent van ruim 400 Nederlands-Indische en Australische militairen vanaf het pantserschip *Soerabaja* (de vroegere *Zeven Provinciën*), ondanks protesten van de Portugese gouverneur, nabij de hoofdplaats Dili geland. Dit betekende een aperte schending van de Portugese neutraliteit - een schending, die voor de Oosttimorese bevolking ernstige gevolgen zou hebben.

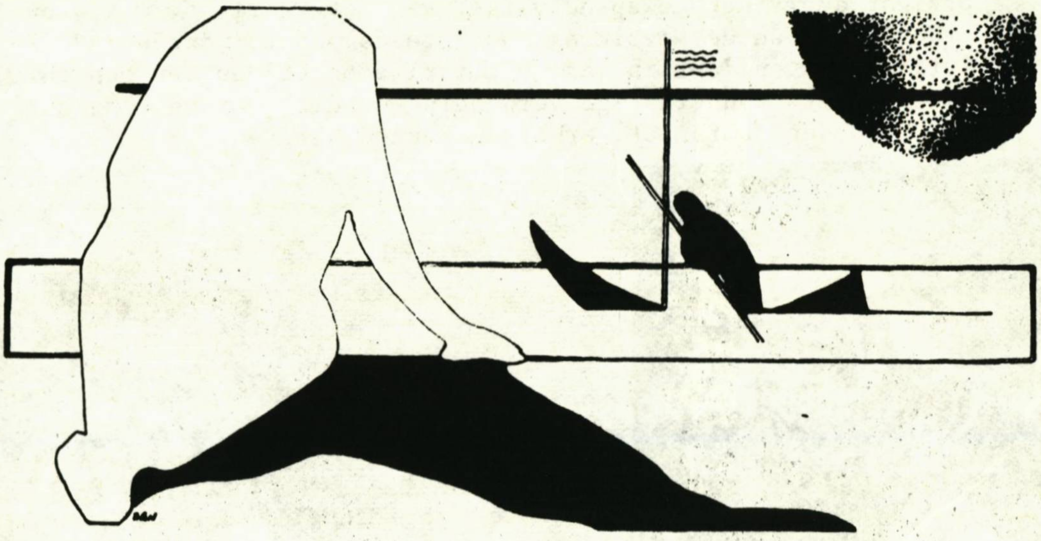

José Zan Andrade

James Dunn, gewezen Australische consul in Dili, schrijft er het volgende over (in zijn boek *Timor: A People Betrayed*, 1983, p. 22):
"Het schijnt dat het besluit van de Geallieerden om in Oost-Timor binnen te vallen en zo zijn neutraliteit in gevaar te brengen, gegrond was niet op hard bewijs, maar op een logische onderstelling dat de Japanners spoedig op dit territoir zouden landen en het als operatiebasis zouden gebruiken tegen Australië. Misschien was het op dat tijdstip redelijk om aan te nemen dat de Japanners weinig rekening zouden houden met de neutrale status van de kolonie. Maar wanneer de Geallieerden in het gebied geen inval zouden hebben gedaan, waardoor het in een oorlogszone was veranderd, was het best mogelijk geweest dat de Japanse aanwezigheid niet meer dan symbolische betekenis zou hebben gehad. De Timorezen zouden op deze manier de verwoestende gevolgen van militaire operaties en van een bezetting bespaard zijn gebleven."
Toen de Japanners namelijk in februari 1942 een groot deel van de Portugese kolonie bezetten streden Oosttimorese guerrilla-strijders in de bergen zij aan zij met de Australiërs en de nog op Oost-Timor aanwezige Nederlanders tegen de Japanse bezetters. Zij leden daarbij heel zware verliezen aan mensenlevens en aan bezittingen - ook toen de Geallieerde troepen in 1943 allang naar het vasteland waren uitgeweken.
Wel hebben de Oosttimorezen in die verzetsstrijd tegen de Japanners geleerd het met guerilla-technieken tegen een moderne oorlogsmachine op te nemen.

FRET
FRETILIN

Fretilin bijeenkomst
September 1975 in Dili

Het voorspel van de Indonesische invasie kreeg zijn vervolg in 1974. De Anjer-revolutie in Portugal heeft geleid tot het inzetten van een dekolonisatieproces, ook in Oost-Timor. Er vormden zich politieke bewegingen. Naast een stroming (UDT), die vooral uit funktionarissen in het Portugese bestuursapparaat bestond en op een blijvende band met Portugal aanstuurde, was er ook een kleine minderheid (Apodeti) die aansluiting bij Indonesië wenste. De T in deze namen heeft natuurlijk betrekking op Timor, en de D staat in beide namen voor 'demokratisch'. Maar dit streven naar demokratie kwam pas goed tot zijn recht in een *derde* stroming, de ASDT, die zich op sociaal-demokratisch standpunt stelde, en streefde naar nationale onafhankelijkheid, zij het na een aantal jaren. Dat deze beweging niets zag in aansluiting bij Indonesië, is gezien haar sociaal-demokratische beginselen voor de hand liggend. Naderhand werd deze ASDT omgedoopt in *Fretilin*: Revolutionair Front voor een Onafhankelijk Oost-Timor.

Een mislukte staatsgreep in augustus 1975 uit de konservatieve UDT-hoek, maar in feite uitgelokt door Indonesische generaals - waaronder met name de sluwe intrigant Ali Murtopo, die al in 1974 zijn *Operasi Komodo* had aangekondigd - zorgde voor een stroomversnelling.

Doel van de Indonesische generaals was, daarmee zulk een chaos te veroorzaken, dat de Indonesische regering een internationaal aanvaardbaar motief zou hebben om militair in te grijpen.

Maar het plannetje mislukte, omdat de Indonesiers de aanhang van het Fretilin onder het volk zwaar hadden onderschat. Tegen het eind van de maand was het Fretilin heer en meester op Oost-Timor. Dunn heeft in de maanden vóór de Indonesische invasie zelf deel uitgemaakt van een Australische missie voor humanitaire hulp aan Oost-Timor, en heeft gekonstateerd dat in die maanden het Fretilin op een efficiënte manier het bestuur voerde over het hele grondgebied (behalve de paar door het Indonesische leger bezette grensplaatsjes), en dat er van een toestand van burgeroorlog geen sprake meer was.

Dit zinde de regeerders van het grote Indonesische buurland nièt, vanwege de demokratische en socialistische aksenten, die het Fretilin met name in zijn landbouw- en onderwijsbeleid legde. Al vanaf oktober 1975 begonnen Indonesische troepen, in uniformen *zonder* insignes, uit het aangrenzend bij Indonesië behorend West-Timor te infiltreren, onder het mom dat zij Oosttimorese verzetstrijders waren. Daarbij konden zij geen dwarskijkers gebruiken, en daarom werden de leden van een Australische televisieploeg, die bezig was in Oost-Timor, zo'n zes kilometer van de grens, opnamen te maken, door Indonesische militairen nog in diezelfde maand oktober uit de weg geruimd.

Het ging hier niet om een ongelukje, nièt om een misverstand over de identiteit van de slachtoffers, maar om een moord *met voorbedachten rade* op een groep buitenlandse journalisten en fotografen, die getuige waren van een aanval van geregelde Indonesische troepen vanuit Indonesisch Timor op het plaatsje Balibo vlak over de grens. De Indonesische generaals wilden namelijk tot elke prijs naar buiten toe de schijn bewaren, dat zij bij de ontwikkelingen in Oost-Timor niet betrokken waren. Hun officiele interpretatie van de dood van de vijf blanken (niet alle vijf waren Australiers) was dat zij slachtoffers waren geworden van vijandelijkheden tussen aanhangers van de meer behoudende UDT en Fretilin. Zelfs probeerden de Indonesische militairen nog een stukje schandelijk bedrog te ensceneren: ze staken enkele van de lijken in Portugese uniformen en zetten ze achter buitgemaakte machinegeweren, en fotografeerden ze zo, om de indruk te wekken alsof de journalisten in werkelijkheid combattanten waren geweest die het Fretilin steunden! Hoewel zij tenslotte deze grove enscenering niet in hun officiële propaganda hebben gebruikt, schreef een Australische diplomaat nog in 1981, na een bezoek

Generaal Ali Murtopo, de architekt van "Operasi Komodo", op 15 Mei j.l. overleden.

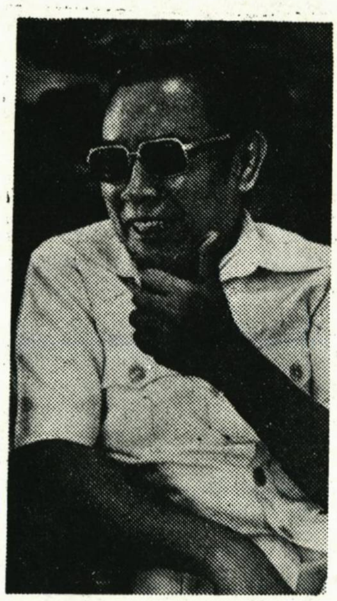

Suharto en Gough Whitlam tijdens hun bijeenkomst in April 1975

aan Indonesië, dat hij had begrepen, dat de journalisten in uniform waren gekleed toen hun lichamen werden ontdekt! (Dunn, pp. 237/8).
Het 'incident' van 16 oktober 1975, zoals door James Dunn op grond van de dokumenten en een reeks getuigenverklaringen gerekonstrueerd - hij was in dee maanden namelijk zelf in Oost-Timor! - laat duidelijk zien hoe laf en slap de toenmalige Australische Labour-regering, onder premier Gough Whitlam, heeft gereageerd.
De Australische Ambassadeur in Jakarta, Richard Woolcott, seinde aan zijn regering: *"Hoewel wij weten dat het niet waar is - het officiele standpunt van de Indonesische regering is tot nu toe dat er geen Indonesische militaire interventie in Oost-Timor is. Wanneer de Minister in het openbaar zou zeggen of suggereren dat de Indonesische regering aan het liegen is zouden wij een gekwetste of boze reaktie uitlokken"*.
De generaals achter de *Operasi Komodo* voerden, toen zij niet verder kwamen, hun misleidende propaganda-oorlog op tot ongekende hoogte.
Ze hadden langzamerhand in de gaten, dat de Australiërs en Amerikanen hen hun gang zouden laten gaan.
Ook de Amerikaanse regering was namelijk van de Indonesische infiltraties nauwkeurig op de hoogte, zoals medio 1982 in het Australische blad *The National Times*, door publikatie van een vele maanden bestrijkende CIA-dokumentatie, die indertijd aan de hoogste autoriteiten in Washington werd toegezonden, onweerlegaaar wordt aangetoond.
De Portugese autoriteiten hadden al in augustus, toen de UDT de mislukte coup ondernam, het gouverneurshuis in Dili verlaten, hun handen in onschuld gewassen, en hun toevlucht gezocht op een eilandje Atauro, 15 km. ten noorden van Dili. De naam van dit eilandje heeft in het afgelopen jaar een onheilspellende klank gekregen - hierover straks meer.
De infiltraties vanuit het westen slaagden er niet in, het Fretilinbewind omver te werpen. Indonesische strijdkrachten begonnen daarom in november 1975 een grootscheepse invasie voor te bereiden - alles nog in het kader van Moertopo's *Operasi Komodo*.
Omstreeks 20 november voerden de Indonesische troepen vanuit zee, en gesteund door bombardementen vanuit de lucht, een grootscheepse landing uit bij Atabai, waardoor de verbindingen met Dili rechtstreeks bedreigd werden. Na een vergeefs beroep van het Fretilin, 24 november 1975, op de Veiligheidsraad en op een aantal regeringen, waaronder die van Australië, werd op 28 november besloten om als laatste redmiddel te proberen internationale steun te verwerven, en daartoe de onafhankelijkheid van Oost-Timor uit te roepen.

Oost Timorese vrouwen op de markt in Dili

RIBUNAL PERMANENTE DOS POVOS
SESSÃO TIMOR·LESTE
19/2 de JUNHO 1981

Tijdens èèn van de sessies van het Oost Timor tribunaal

Het in 1981 in Lissabon gehouden Oost-Timor-tribunaal heeft op volkenrechtelijke gronden deze onafhankelijkheidsverklaring rechtsgeldig verklaard.
Door de Indonesische militaire machthebbers werd deze onafhankelijkheidsheidsverklaring echter onmiddellijk als voorwendsel gebruikt om de invasie invasie mee te argumenteren - alsof de invasieplannen niet allang klaar lagen, zoals ook het CIA-dokument duidelijk aantoont. Er moest nog even gewacht worden op bezoeken van minister Kissinger en de Amerikaanse president Ford - het zou té kompromitterend voor deze laatste zijn wanneer de inval *tijdens* zijn staatsbezoek aan Jakarta plaatsvond. Maar nauwelijks had hij zijn hielen gelicht, of de massale inval begon - op 7 december 1975, precies 34 jaar ná de Japanse overval op Pearl Harbor. Op diezelfde dag kwam president Ford, op de terugweg uit Jakarta naar zijn vaderland, in datzelfde Pearl Harbor aan en zei, toen hij door een persman naar een reaktie op de Indonesische handelwijze werd gevraagd, met een glimlach: *"Daar zullen wij later over spreken"*.
Niemand twijfelt eraan, dat Ford en Kissinger aan de Indonesische generaals het groene licht hadden gegeven.

VEROVERING EN ANNEXATIE (1975-1976).

Ondanks het gebruik van Indonesische vlootonderdelen en beschietingen vanaf die vloot bleven de Indonesische diplomaten in de Verenigde Naties volhouden dat er géén Indonesische troepen geland waren - enkel maar 'vrijwilligers'. Zelfs tegenover het Indonesische thuisfront werd de de oorlog niet als een oorlog voorgesteld - over de vele gewonden werden

geen berichten verstrekt aan de familie, en de overledenen werden niet geacht op het 'veld van eer' gesneuveld te zijn.
Maar het aantal Indonesische slachtoffers viel toch volkomen in het niet bij de vele duizenden Oost-Timorezen die aan de Indonesische terreur al in de eerste maanden ten offer vielen.
Het militair verzet van het Fretilin was aanzienlijk - in hun massaal verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog tegen de Japanners, aan de zijde van de Australiërs, hadden de Oost-Timorezen immers, zoals we zagen, het een en ander van moderne oorlogvoering en guerilla-taktieken geleerd. Voorlopig slaagden de Indonesiërs er slechts in, enkele stadjes en stroken langs de noordkust te bezetten. Het Fretilin trok zich terug in de bergen en bleef een groot deel van het Oosttimorees grondgebied beheersen. Maar de Indonesische vloot slaagde er wel in, Oost-Timor van de buitenwereld af te grendelen, en zelfs een vertegenwoordiger van de Veiligheidsraad werd landing in het door het Fretilin beheerst gebied onmogelijk gemaakt door het dreigement van niemand minder dan de Minister van Buitenlandse Zaken Adam Malik, dat zijn schip, als hij zou proberen vanuit Noord-Australië over te steken, tot zinken zou worden gebracht.

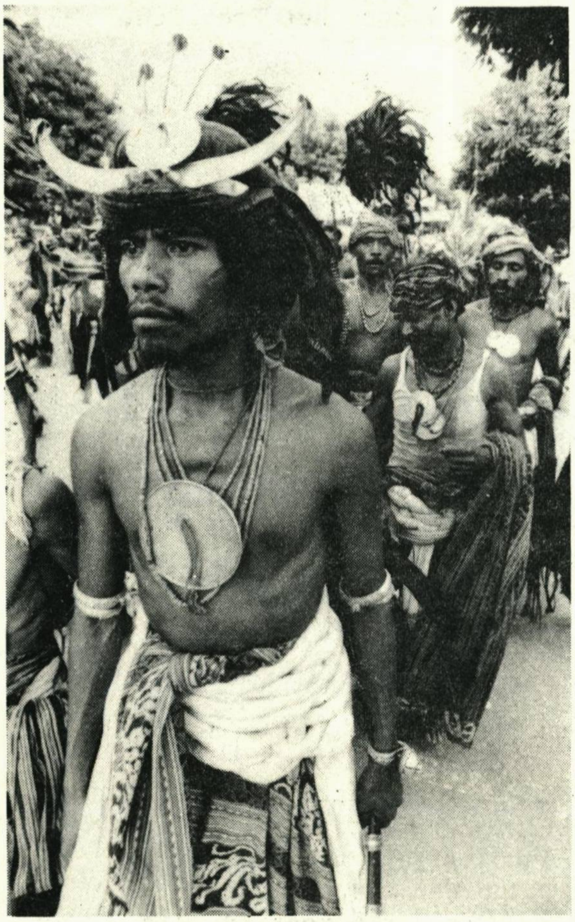

Fretilin aanhangers in traditionele dracht.

De bombardementen op Dili eind 1975

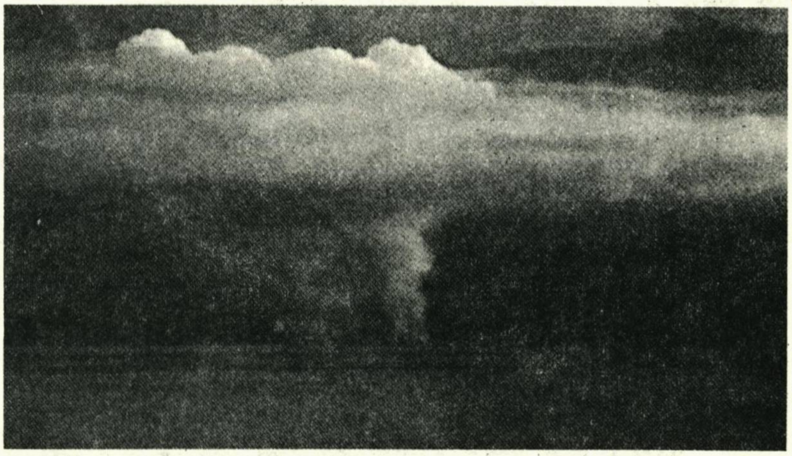

In de op Portugees initiatief bijeengeroepen bijeenkomst van de Veiligheidsraad en van de Algemene Vergadering (Assemblée) bleef een overwegende meerderheid van de staten weigerachtig, de gewelddadige bezetting door de Indonesiërs te erkennen. Portugal verbrak zijn diplomatieke betrekkingen met Indonesië, en Nederland bleek bereid over en weer via zijn ambassades diplomatieke diensten te verrichten.
Ook de schijnvertoning in 1976 van een door het Indonesisch leger georganiseerde 'volksuitspraak' van de Oost-Timorezen en de daaropvolgende inlijving als 27ste provincie vond in de ogen van de internationale gemeenschap en de Assemblée van de Verenigde Naties geen genade. De landen van de Europese Gemeenschap onthielden zich totdusver steeds van stemming, maar de Verenigde Staten en Japan hebben van de aanvang af de Indonesische aanspraken gesteund. Na enkele jaren sloot ook het

naburige Australië zich bij het Amerikaanse standpunt aan.
De 'neutrale' opstelling van de Europese Gemeenschap leidde overigens in de praktijk niet tot werkelijke neutraliteit: verscheidene van deze landen, waaronder ook Nederland, bleven Indonesië van oorlogsmaterieel voorzien,ondanks het feit dat het duidelijk was dat hiermee de militaire kampanje tegen het volk van Oost-Timor in feite werd gesteund. De protesten en processen in ons land tegen de levering van korvetten aan Indonesië hebben geen resultaat gehad - behalve dat zij ertoe konden bijdragen het ellendige lot van het Oosttimorese volk onder de publieke aandacht te brengen.

DE HOLOCAUST (1977-1979)

Dit ellendige lot kan, in historisch perspektief, als volgt worden samengevat. De gruweldaden van de Indonesische strijdkrachten begonnen al op de dag van de landing in de hoofdstad Dili, onder bevel van generaal-majoor Benny Murdani, toen honderden burgers, Timorezen zowel als Chinezen, werden gefusilleerd, waaronder veel vrouwen. Het neerpaffen van Timorese burgers ging volkomen willekeurig. Zo liep een groep pro-Indonesische Apodeti-aanhangers, die net waren bevrijd uit hun internering door het Fretilin, hun 'bevrijders' tegemoet om ze te verwelkomen - en werden zonder meer met machinegeweren neergemaaid.

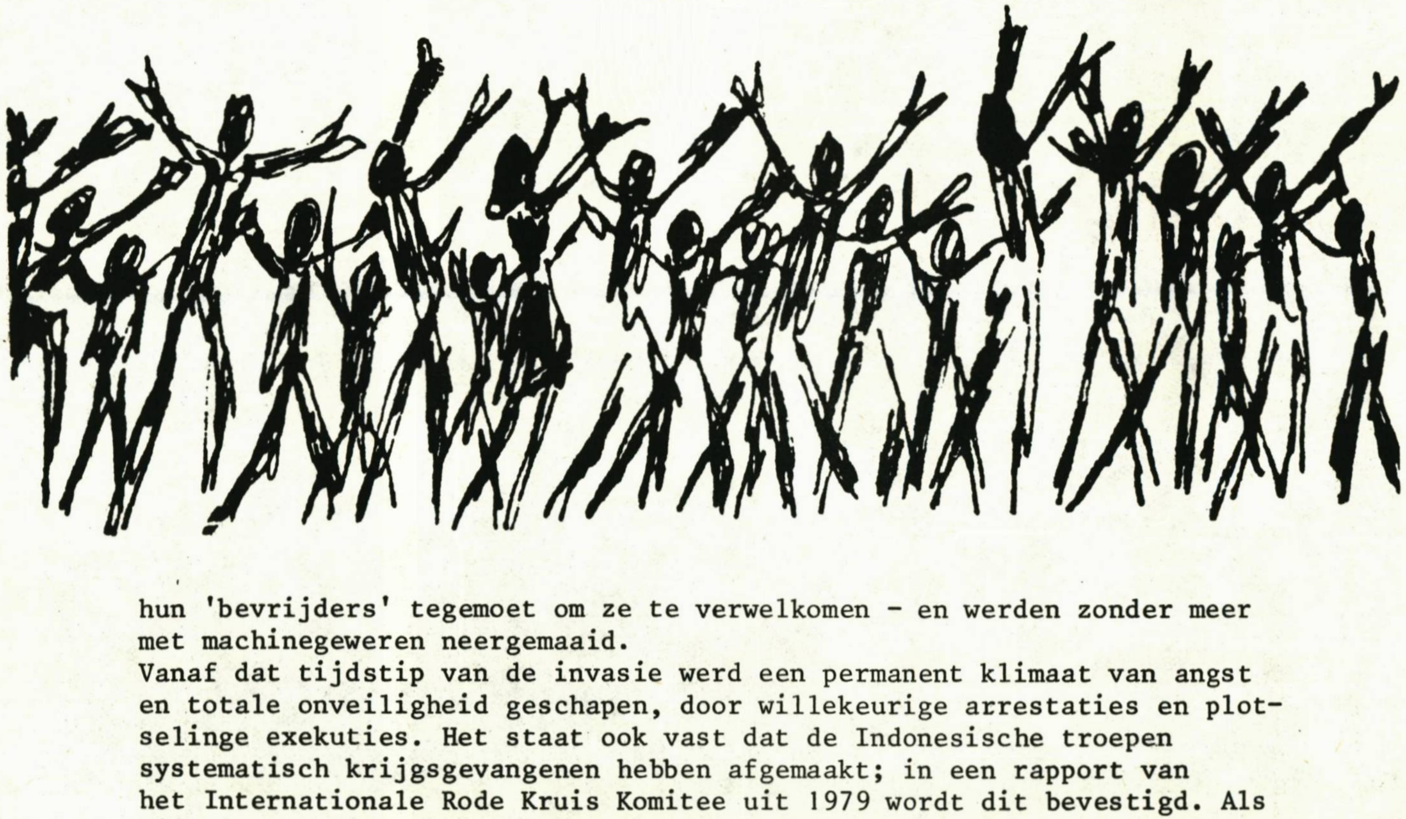

Vanaf dat tijdstip van de invasie werd een permanent klimaat van angst en totale onveiligheid geschapen, door willekeurige arrestaties en plotselinge exekuties. Het staat ook vast dat de Indonesische troepen systematisch krijgsgevangenen hebben afgemaakt; in een rapport van het Internationale Rode Kruis Komitee uit 1979 wordt dit bevestigd. Als zij niet terecht werden gesteld, werden de gevangenen onder gruwelijke omstandigheden opgesloten. Het heeft tot de zomer van 1979 geduurd voordat, na zware aandrang vanuit het buitenland, voor het eerst het Internationale Rode Kruis op Oost-Timor is toegelaten.

Vóór die tijd was een groot deel van de bevolking van Oost-Timor, die ten tijde van de Indonesische invasie ongeveer 700.000 mensen bedroeg, uitgeroeid. De schattingen lopen uiteen van 100.000 tot 200.000 slachtoffers. Deze genocide kwam voort uit een bewuste strategie van de Indonesische machthebbers om het door het Fretilin geleide gewapende verzet van een groot deel van de Oosttimorese bevolking te breken.

Het Fretilin, dat zich uit de kuststrook had teruggetrokken, bleef jarenlang, met steun van een groot deel van de bevolking, zware tegenstand bieden vanuit haar bases in het bergland.

Indonesië zette een legermacht in van vele tienduizenden, en gebruikte

vanaf het najaar van 1977 op intensieve wijze haar luchtmacht, die kon beschikken over door de Verenigde Staten en andere Westerse staten geleverde moderne toestellen en oorlogsmaterieel. Vooral in de periode 1977-1979 vonden zware bombardementen plaats op het bergachtige binnenland. Daarbij werden niet alleen honderden dorpen stelselmatig verwoest en vele tienduizenden bewoners in streken, waar de bevolking het Fretilin steunde, domweg uitgeroeid; tegelijkertijd vond er door het gebruik van brandbommen en ontbladeringsmiddelen een eveneens stelselmatige en massale vernietiging van de oogsten plaats, met het doel de weerbarstige bevolking uit te hongeren of op zijn minst uit de bergen te verjagen. Het bombarderen van de woningen en het vernietigen van de oogsten maakten deel uit van een vooropgezet plan om de dorpelingen uit hun woonplaatsen te verdrijven en te dwingen zich in zogenaamde 'resettlement areas' in de noordelijke kustvlakte, onder strenge kontrole van het Indonesische leger, te vestigen.
Niet alleen werden de mensen op deze manier losgerukt uit hun traditionele sociale milieu; er was in deze 150 nieuwe kampementen ook te weinig grond beschikbaar om de mensen redelijk te kunnen voeden. Ook het klimaat in deze kuststreken was voor deze reeds door de bombardemetten ernstig ondervoede bergbevolking uiterst ongezond.
In 1978 werd Oost-Timor vereerd met een kort bezoek van een officieel gezelschap waarin, behalve een aantal journalisten, zich ook een paar diplomaten bevonden, waaronder voor het eerst ook de Amerikaanse ambassadeur in Jakarta, Edward Masters. Een ervaren korrespondent voor Zuid-Oost-Azië schreef 13 september 1978 in de *New York Times*:
"Buitenlandse ambassadeurs, waaronder de ambassadeur van de Verenigde Staten Edward Masters, waren zo geschokt van de toestand van de vluchtelingen dat ze direkt kontakt opnamen met de (Oosttimorese) gouverneur van Oost-Timor om de mogelijkheden te onderzoeken buitenlandse hulp te verlenen!".
Toch heeft Masters toen zijn klacht *niet* in de vorm van een beroep op hulp uit de Verenigde Staten gekonkretiseerd, noch in de publiciteit laten brengen. De reden was, aldus de bekende Amerikaanse Indonesië deskundige Prof. Benedict Anderson van Cornell University, die kennis kon nemen van een intern dokument van het State Department uit die tijd, dat toen nog steeds de Indonesische 'counter-insurgency' kampanje vanuit de lucht aan de gang was en "de Indonesische regering zich pas in het

Generaal Yusuf inspekteerd de troepen. Tijdens zijn periode als opperbevelhebber van de Indonesische Strijdkrachten (1978-1983) nam hij het bevel over van de militaire operaties op Oost Timor.

voorjaar van 1979 zeker genoeg voelde om buitenlandse hulpverleners toe te laten".

Pas in *april 1979* werd het Internationale Rode Kruis voor het eerst toegestaan een kort bezoek aan Oost-Timor te brengen om de toestand ter plaatse te onderzoeken. *Toen* pas kwam ook Masters in beweging. Hij onthulde op 1 juni 1979 "dat er in Oost-Timor een ramp was van zulk een omvang dat overheidshulp uit de Verenigde Staten gerechtvaardigd was. Hij vertelde er niet bij, dat de Verenigde Staten zelf voor deze ramp in belangrijke mate verantwoordelijk waren door het leveren van OV-10 Bronco's waarmee de Indonesische luchtmacht de operatie vanuit de lucht in de bergstreken had uitgevoerd - en óók verantwoordelijk doordat hijzelf ná zijn ervaringen tijdens zijn bezoek van 1978 nog driekwart jaar aan de Indonesiërs de tijd had gegund om hun afschuwelijk plan ten einde te voeren.

Foto's en verslagen uit 1979 en 1980 getuigen van een hongersnood alleen maar vergelijkbaar met die in Biafra op het eind van de jaren zestig als gevolg van de burgeroorlog in Nigeria, en met die in Cambodja ongeveer gelijktijdig met die in Oost-Timor. In een rapport van een delegatie van het Internationale Rode Kruis stond te lezen dat van een bevolkingsgroep van 75.000 personen in 13 dorpen, er zich 60.000 in een alarmerende staat van ondervoeding bevonden; voor 20.000 van hen was de dood nabij en kon geen hulp meer baten". Hierbij moet worden aangetekend dat de delegatie van het Rode Kruis niet de zwaarst getroffen streken, noch de in militair opzicht onveilige gebieden heeft kunnen bezoeken.

AAN INDONESIE
IN ME-MORIAM
OKT 65:
1000000
INDONESIE
P.K

Aktie tegen de genocide op Oost-Timor in Wageningen, èèn van de vele akties in die tijd.

DE PAGAR BETIS EN ZIJN NASLEEP (1981-1982)

In 1979 zag het er naar uit, dat het Fretilin, door de moorddadige Indonesische bombardementen op door de guerrillastrijders beheerste dorpen en stelselmatige vernietiging van oogsten en vee, definitief verslagen was. Tal van leiders waren gedood of hadden zich overgegeven. De hongersnood onder de uit haar dorpen verdreven en in kampen ondergebrachte

Oosttimorese bevolking was schrikbarend, en een grootscheepse internationale hulpaktie kwam op gang. Maar twee jaren later, in 1981, hadden de verspreide verzetsgroepen zich hergegroepeerd, en een nieuwe strategie ontworpen, waarbij zij niet langer er naar streefden uitgestrekte territoria te beheersen, maar door ondergrondse aktiviteiten wijdverspreide steunpunten vestigden onder de bevolking van de gehele eilandhelft.
Met hulp uit het buitenland kon een zekere tijdelijke verbetering van de voedseltoestand en gezondheidssituatie worden bereikt. Maar al in april 1981 maakte de Indonesische regering, onder het motto dat buitenlandse hulp niet langer nodig was, een eind aan het hulpwerk en aan de, steeds slechts in zeer beperkte mate toegestane, aanwezigheid van het Internationale Rode Kruis en andere, met name Rooms-Katholieke, buitenlandse hulporganisaties. Al enkele maanden later zou blijken wat het doel was van deze nieuwe afgrendeling tegen mogelijke dwarskijkers.
Nadat al in het voorjaar omvangrijke oefeningen door de Indonesische strijdkrachten waren gehouden, vond in de zomermaanden van 1981 een grootscheepse kampanje plaats tegen de nog steeds in het binnenland aktieve strijdkrachten van het Fretilin - waarmee tevens de uitspraak van minister Van der Klaauw begin 1980, luidende: "volgens mijn inlichtingen is die strijd gestreden", afdoende werd gelogenstraft.
Deze keer was de kampanje bedoeld om de Fretilin-strijders en hun gezinsleden tot overgave te dwingen. Daartoe werd een groot deel van de mannelijke bevolking van Oost-Timor gemobiliseerd. Onder 'mannelijke bevolking' werd iedereen verstaan boven de leeftijd van *twaalf* jaar!
Zij werden opgetrommeld uit hun kampementen om in de berggebieden, waar schuilplaatsen van de guerrillastrijders werden vermoed, ongewapend vóór de Indonesische legereenheden uit te lopen, en een ondoordringbare

Indonesische parachutisten worden neergelaten boven Los Palos, Oost-Timor.
25 maart 1981.

pagar betis ('haag van benen') te vormen waar de 'vijand' niet doorheen zou kunnen slippen. Wanneer de guerrilla-strijders op de opdringende Indonesische troepen zouden willen schieten, zouden zij een grote kans lopen hun eigen landgenoten te treffen.

De hele pagar betis-kampanje heeft aan de bestaande rampen drie nieuwe toegevoegd:

1. De opgetrommelde mannen en jongens werden door het leger niet van voedsel voorzien - ze moesten zelf maar zien, hoe zich te redden, zodat velen er van honger en ontbering bij neervielen;
2. De kampanje duurde tot ver in september 1981, waardoor in vele streken niet op tijd voor de volgende oogst kon worden gezaaid, daar de mannen hetzij afwezig waren, hetzij veel te verzwakt om na thuiskomst op het schamele land in de 'resettlement'dorpen te kunnen werken;
3. Guerrilla-strijders en hun gezinnen die zich tijdens de pagar betis-kampanje hadden overgegeven, zowel als vele anderen van wie werd vermoed dat zij banden onderhielden met het Fretilin of aan guerrilla-strijders verwant waren, werden overgebracht naar het eilandje Atauro ten noorden van Dili waar zij, toch al vaak zeer verzwakt, onder barre omstandigheden werden vastgehouden. Het Internationale Rode Kruis, dat in februari 1982 op grond van alarmerende berichten in de Australische pers opnieuw tot Oost-Timor werd toegelaten en Atauro mocht bezoeken, bevestigde een reeds vroeger door de Oosttimorese Katholieke geestelijkheid naar Australië verzonden rapport, dat van de bijna 3800 gevangenen (waaronder veel vrouwen en kinderen) er *enige honderden* in de eerste maanden van hun verblijf als gevolg van ziekte en ernstige ondervoeding waren omgekomen. Totdusver bestaat er voor de overgrote meerderheid van de gevangenen geen uitzicht, dat zij dat onvruchtbare ballingsoord weer zullen mogen verlaten. Maar het Internationale Rode Kruis heeft hun namen en andere persoonsgegevens opgetekend, en aan persvertegenwoordigers meegedeeld dat zij *dit* tenminste als een soort 'levensverzekering' voor hen beschouwde!

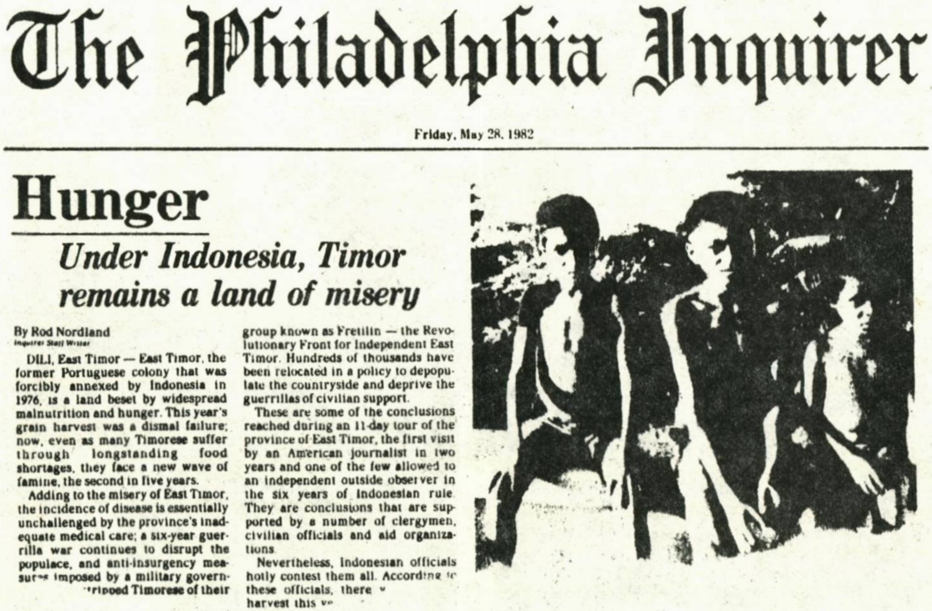

The Philadelphia Inquirer

Friday, May 28, 1982

Hunger

Under Indonesia, Timor remains a land of misery

By Rod Nordland
Inquirer Staff Writer

DILI, East Timor — East Timor, the former Portuguese colony that was forcibly annexed by Indonesia in 1976, is a land beset by widespread malnutrition and hunger. This year's grain harvest was a dismal failure; now, even as many Timorese suffer through longstanding food shortages, they face a new wave of famine, the second in five years.

Adding to the misery of East Timor, the incidence of disease is essentially unchallenged by the province's inadequate medical care; a six-year guerrilla war continues to disrupt the populace, and anti-insurgency measures imposed by a military govern-

ripped Timorese of their

olitical

imply

group known as Fretilin — the Revolutionary Front for Independent East Timor. Hundreds of thousands have been relocated in a policy to depopulate the countryside and deprive the guerrillas of civilian support.

These are some of the conclusions reached during an 11-day tour of the province of East Timor, the first visit by an American journalist in two years and one of the few allowed to an independent outside observer in the six years of Indonesian rule. They are conclusions that are supported by a number of clergymen, civilian officials and aid organizations.

Nevertheless, Indonesian officials hotly contest them all. According to these officials, there

harvest this

shortage

isol

The Philadelphia Inquirer van 28 Mei 1982
met het artikel van Rod Nordland

Bij dit alles komt, dat de pagar betis-kampanje haar doel niet heeft bereikt en aan de gewapende tegenstand geen eind heeft kunnen maken. Volgens schattingen van de Amerikaanse journalist Rod Nordland waren er in 1982 nog minstens omstreeks 1200 strijders in Oost-Timor, die nu niet meer vanuit speciale guerrilla-bases opereerden maar een mobiele ondergrondse strijd voerden, versterkt door nieuwe sympathisanten die dőőr de pagar betis-kampanje in hun hart felle tegenstanders van de Indonesische bezetting waren geworden.

Daartoe hebben ook de onmenselijke wreedheden bijgedragen, waaraan de Indonesische militairen zich tijdens de kampanje hebben schuldig gemaakt. Het ergste blijkt hun optreden geweest te zijn in het bergdorp Lacluta. Volgens berichten van ooggetuigen zijn alléén al in dat dorpje honderden mensen, grotendeels vrouwen en kinderen, afgemaakt. Generaal Benny Murdani heeft dit voor 80 slachtoffers toegegeven, en schrijft de gewelddaden toe aan een 'vergissing'. Het was een toneel, vergelijkbaar met wat zich in de vluchtelingenkampen Sabra en Chatila nabij Beiroet heeft afgespeeld.

Tot midden 1977 hield het Fretilin tachtig à negentig procent van het land onder kontrole, waar tachtig procent van de bevolking leefde.

In de eerste fase van het verzet vonden er belangrijke wijzigingen plaats binnen het leiderschap van het Fretilin. Zo brokkelde de positie van Xavier do Amaral, die met de afkondiging van de Onafhankelijke Republiek Oost-Timor op 28 november 1975 tot president was gekozen, geleidelijk af. Zijn levensstijl en feodalistische houding werden fel bekritiseerd, onder anderen op de konferentie (20 mei-2juni 1976 in Soibada) waarbij bleek dat de tegenstellingen tussen de verschillende groepen binnen het leiderschap zich verscherpten. Amaral zag weinig heil in gewapend verzet en stuurde liever aan op een kompromis met Indonesië, zoals hij onlangs in een interview met de *Far Eastern Economic Review* vertelde. Zijn gewelddadige

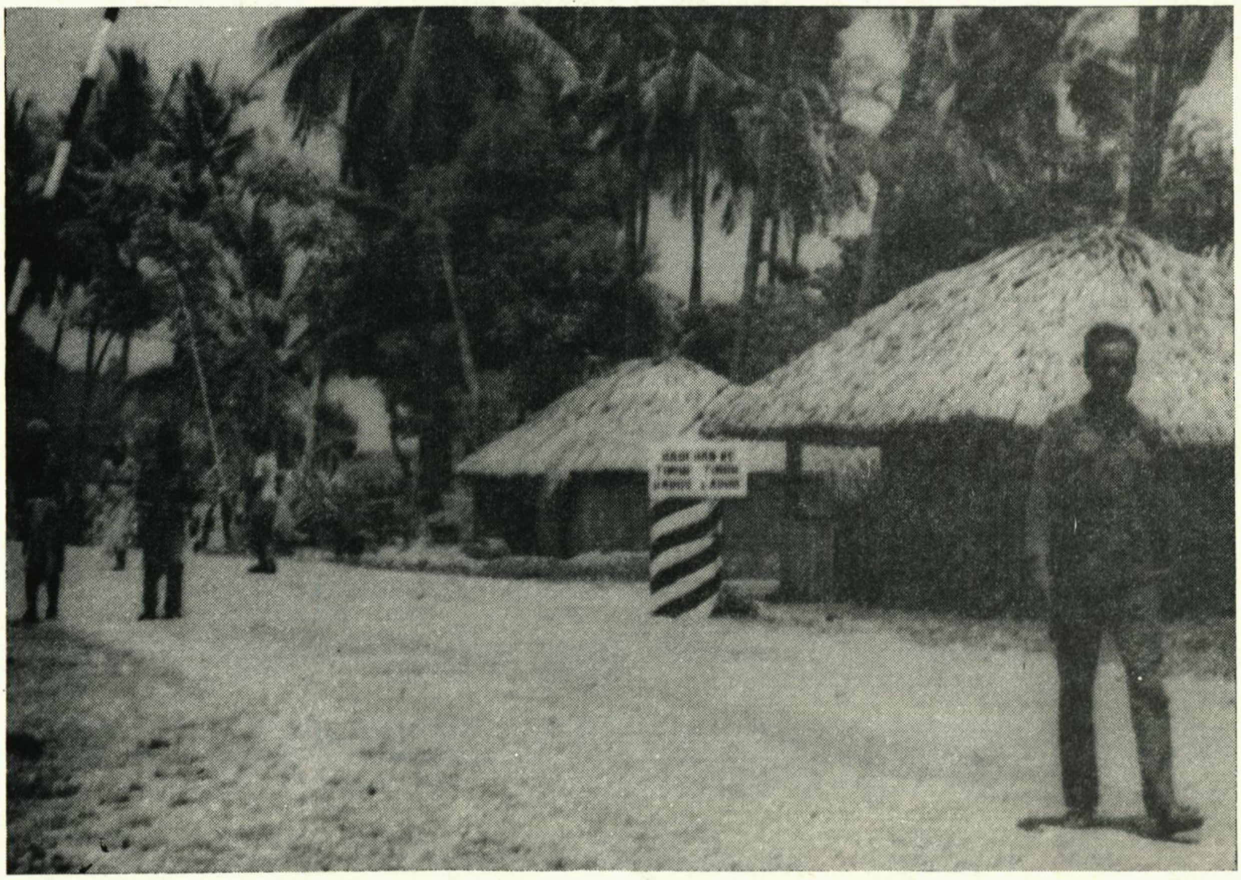

Aan de grens tussen Oost Timor en Indonesisch West Timor

poging in 1977 om zijn, als gevolg van deze stellingname verzwakte, positie te herstellen, mislukte. Amaral werd gevangen gezet en een jaar later liep hij over naar de Indonesiërs.
Zijn opvolger was Nicolau Lobato. Deze had in 1976 al gepleit voor een verandering van strategie. In zijn visie moest het verzet het karakter krijgen van een volksoorlog. Het volk zou massaal bij de strijd betrokken moeten zijn en het Fretilin zou een offensieve strategie moeten ontwikkelen. Door de konferentie in Soibada werd dit overgenomen als de nieuwe Fretilin strategie.
Daarmee keerde de konferentie zich tegen de 'kaste van sergeants' die, sinds de overwinning in de burgeroorlog op de UDT, de kern vormde van de strijdkrachten van het Fretilin, het Falintil. Zij hadden heldhaftig verzet gepleegd, eerst in het grensgebied, en later tot medio 1977 tijdens de oorlog. Zij onttrokken zich echter aan de politieke leiding over de strijdkrachten. Ook maakten ze niet hetzelfde ontwikkelingsproces door als vele anderen in die tijd. Oorlog bleef voor hen bestaan uit frontgevechten, welke het exklusieve domein vormden van militairen. Zij voelden er niets voor het volk werkelijk in de strijd te betrekken. Maar juist in de traditionele militaire krachtmetingen was het Indonesische leger, door haar superioriteit qua aantallen manschappen en materieel, oppermachtig. Het Falintil was ook voortdurend in het defensief en bleek niet in staat een passend antwoord te geven op het massale Indonesische offensief medio 1977.

INZINKING

Tijdens de drie opeenvolgende Indonesische operaties van 'omsluiting en vernietiging', van september 1977 tot in maart 1979, werd het Fretilin vrijwel volledig verslagen. Een groot deel van de cirka 130 duizend Timorezen die zich hadden teruggetrokken in het oosten van het eiland, vond daar de dood. Onder de slachtoffers bevonden zich tachtig procent van het Falintil en op drie na alle leden van het Centraal Komitee van het Fretilin.

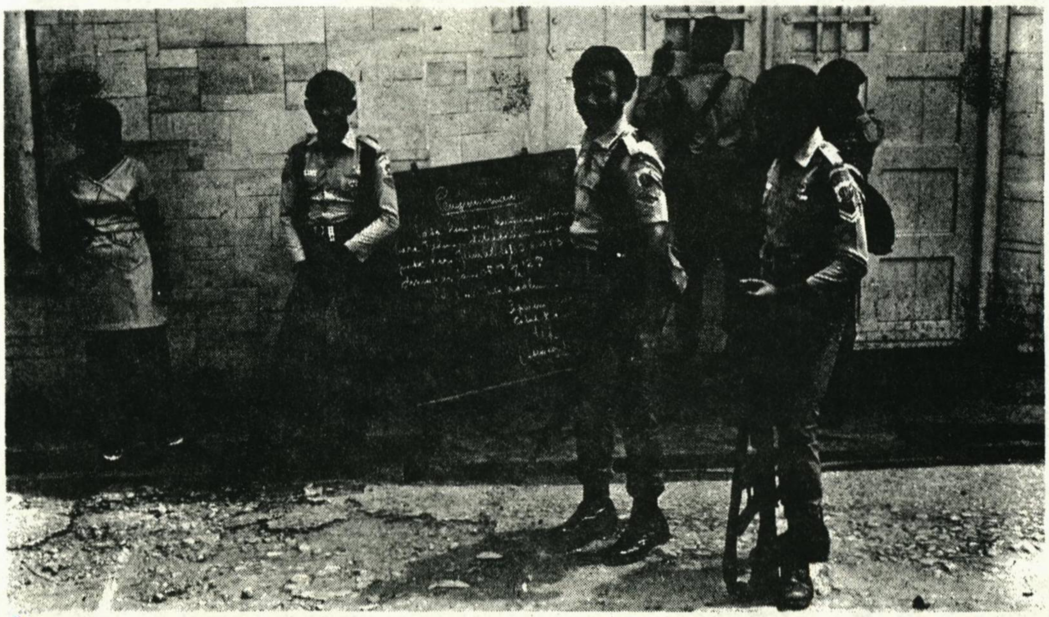

Indonesische militairen in Dili

19 Debet aan de omvang van deze slachting was het verraad van Alarico Fernandes in 1978. Fernandes was verantwoordelijk voor de kommunikatie, zowel met de buitenwereld als in Oost-Timor zelf. Hij behoorde tot degenen die gerekend hadden op steun van andere socialistische landen en raakte gedesillusioneerd toen deze uitbleef. Met vele kommandanten en bewapende manschappen gaf hij zich over, nadat Indonesië daartoe maandenlang via de radio had opgeroepen. In de zo genoemde 'Operatie Skylight' (mei-september 1978) verkondigde de Indonesische propaganda dat niets zou gebeuren met degenen die zich overgaven. Integendeel, belangrijke posten werden hen in het vooruitzicht gesteld. Op gruwelijke wijze werd echter iedereen die daaraan gehoor gaf terstond of na (soms langdurig) gemarteld te zijn, vermoord. Alleen Alarico Fernandes bleef in leven. Hij belandde in een inrichting, nadat zijn vrouw en dochter in zijn aanwezigheid waren verkracht. Door het verraad van Alarico Fernandes viel Radio Maubere, het voornaamste kommunikatiemiddel van de verzetsstrijders en enige kontakt met de buitenwereld, in Indonesische handen.
De onderlinge kommunikatie tussen de verschillende verzetsgroepen en de koördinatie van het verzet werden daardoor volledig lamgelegd. Ook de sterke solidariteitsbeweging in het buitenland werd hierdoor voor lange tijd verstoken van informatie over de strijd op gebeurtenissen op Oost-Timor.

WEDEROPBOUW VAN HET VERZET

Meer dan een jaar opereerden de overlevende Fretilinstrijders in kleine groepjes, onafhankelijk van elkaar. Ze waren niet op de hoogte van elkaars bestaan en aktiviteiten. Het duurde tot mei 1980 totdat zoekakties sukses hadden. Onder leiding van Xanana werden nieuwe kontakten gelegd en oude kommunikatie-lijnen gereaktiveerd. Al snel volgden een groot aantal aanslagen op Indonesische stellingen, zoals op de TV-zender bij Dili.
Na het herstel van de kontakten met de verschillende groepen, werd eind 1980 begonnen met de voorbereidingen van een Nationale Konferentie. In maart 1982 werden de oorlogservaringen van voor en na 1979 nauwgezet geanalyseerd. De stelselmatige en historische fouten van het Fretilin in de strijd werden blootgelegd. De volgende punten van zelfkritiek kwamen naar voren.
In de eerste plaats bleek het Fretilin niet in staat te zijn geweest voldoende te profiteren in de strijd van datgene dat haar kracht vormde: haar

Bijeenkomst van Fretilin in het oerwoud, Mei 1983 superieure kennis van het gebied, haar veel grotere strijdbaarheid en haar grote populariteit onder de bevolking. Niet de kracht van de Indonesische troepen verklaarde de geleden zwakte van het Fretilin maar het door haar onvoldoende onderkennen van de politieke en strategische implikaties van de noodzakelijke zelfvoorziening en het gedwongen isolement.

In de tweede plaats bleken de uit het voormalige Portugese leger afkomstige 'sergeanten', mede door hun achtergrond, niet in staat de konsekwenties van een volksoorlog in hun strijd op te nemen.

Ten derde: de koördinatie tussen de verschillende regio's schoot te kort. De Falintil-strijders konsentreerden zich te veel op hun eigen geboortestreek en de bewegingen van de Indonesische strijdkrachten werden onvoldoende aan de verschillende groepen doorgegeven. Het toch al gebrekkige onderlinge kontakt was na het verraad van Alarico Fernandes bijna geheel weggevallen. Een tegenoffensief kon daardoor niet meer worden gekoördineerd.

Een vierde punt van zelfkritiek was dat het Falintil onvoldoende was toegerust voor en ingesteld op het uitvoeren van verrassingsaanvallen; het funktioneerde steeds meer als een defensieve macht.

Tenslotte werd bekritiseerd dat de door Indonesische troepen gekontroleerde gebieden teveel met rust waren gelaten. Grote delen van de daar woonachtige bevolking hadden daardoor geen enkel kontakt met het Fretilin. Een enorm potentieel, de grote steun van de bevolking, werd ongebruikt gelaten.

Vlaghijsing in een Fretilin basis op het platteland, Juni 1983

Deze zelfkritiek en de strijdervaring van na 1979 leidden tot een aantal koerswijzigingen van het Fretilin.

a. de bevolking zou volledig gemobiliseerd moeten worden, zowel politiek als militair, voor het verzet, informatievoorziening en materiële steun aan het Fretilin;
b. informele netwerken en klandestiene groepen zouden worden opgezet op het gehele grondgebied, óók in de 250 strategische dorpen die door het Indonesische leger waren opgezet en in de Timorese Hansip-bataljons;
c. er zou een breed front worden opgebouwd, dat de aspiraties van de onafhankelijkheidsstrijd van het volk verenigde door trapsgewijze inschakeling van steeds grotere groepen uit de bevolking in het Falintil;
d. de Indonesische troepen moesten door het onophoudelijk plegen van aanvallen op Indonesische stellingen volledig vernietigd worden.

De nieuwe strategie en organisatie van het Falintil bleken in de praktijk effektief; 1982 werd zelfs tot het jaar van het tegenoffensief uitgeroepen. Voortdurend werden Indonesische posten, verspreid over het hele eilanddeel met sukses aangevallen. Binnen korte tijd werden massa's wapens buitgemaakt. Veel regionale Indonesische kommandanten sloten informeel een wapenstilstand en voorzagen het Fretilin van voedsel, kleding, medicijnen, wapens en munitie.
In de loop van 1982 was het Fretilin alweer tot een geduchte politieke en militaire strijdmacht uitgegroeid. Indonesische militairen vermeden de strijd zoveel mogelijk, uit vrees voor verlies aan mensenlevens en verwondingen, en er waren er zelfs die hun wapens verkwanselden aan de verzetsbeweging. Ze lieten de strijd liever over aan door hen getrainde Oosttimorese hulp- en veiligheidstroepen - maar deze liepen soms met hele groepen tegelijk over naar de tegenstander met medeneming van hun wapens. De 'veiligheidsoperatie' van 1981 - de 'haag van benen' - had de haat van de bevolking tegen de bezetter nog versterkt, en ook binnen de Katholieke Kerk vond het streven naar onafhankelijkheid aanzienlijke morele steun vanwege de voortdurende ernstige schending van mensenrechten door de Indonesische militairen en bestuurders. Men zegt dat toen Prabowo, een hoge officier bij de Rode Baretten en schoonzoon van Suharto, van zijn vader, de bekende Prof. Sumitro Djojohadikusumo, afscheid nam vóór zijn vertrek naar Oost-Timor, hij tegen hem zei: *"De zaken daar liggen erg moeilijk voor ons. De mensen die wij vroeger getraind hebben zijn nu onze vijanden geworden"*.

Voedseluitdeling door het Internationale Rode Kruis

Sinds de inval van het Indonesische leger op Oost-Timor in december 1975 heeft het proces om van Oost-Timor een Indonesisch eiland-deel te maken verschillende vormen en gedaanten aangenomen. De Indonesische militaire operaties, die vooral in de periode 1977-1979 een waar bloedbad veroorzaakten onder de Oosttimorese bevolking, werden nadien gekombineerd met een mildere vorm van overheersing en onderdrukking onder de noemer *integratieproces*.
In juli 1983 gaf het Indonesische Ministerie van Voorlichting een Engelstalige propaganda-brochure uit, onder de titel: *East Timor after Integration*.

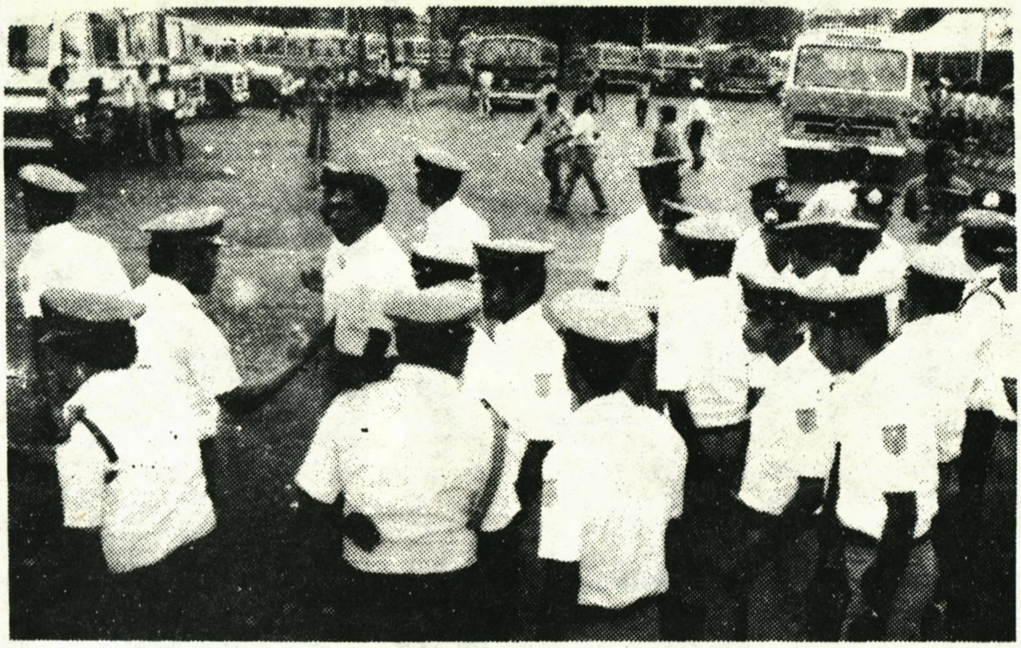

Timorese ambtenaren in Indonesische Dienst

Uit deze titel blijkt al duidelijk, dat de strekking van het hele officiële propaganda-geschrift is, de politiek van 'disinformation' (valse voorlichting), zoals door James Dunn in *Timor: A People Betrayed* aan de kaak gesteld, tot heden toe voort te zetten.
Het zijn de oude praatjes: in de tweede helft van 1975 heeft geen Indonesische soldaat een voet over de grens gezet, en was alleen een hevige burgeroorlog aan de gang waarbij het Fretilin allerhande wreedheden bedreef; het waren niet Indonesiërs, die op 7 december 1975 (met luchtbombardementen en landingen vanuit zee!!) Dili veroverden, maar de Oosttimorese tegenstanders van het Fretilin, gesteund door een aantal Indonesische 'vrijwilligers'. En zo gaat het maar door - in 1976 was het Fretilin verslagen, en sprak het Oosttimorese volk zich unaniem uit voor 'integratie'. Daarna kon het Indonesische bestuur met zijn weldadige opbouwwerk beginnen, en bleef er alleen maar 'een kleine groep mensen over die anti-Indonesisch waren' - de zogenaamde EDR (Elements of Dissident Remnants) die, wanneer zij uit de bergen afdaalden en zich overgaven, met open armen werden ontvangen en fatsoenlijk behandeld! (p. 87). Wel wordt toegegeven, dat in 1979 het Internationale Rode Kruis te hulp werd geroepen 'om humanitaire hulp te verschaffen aan zo'n 50.000 personen die zojuist uit de bergen beneden waren gekomen, en die urgente behoefte hadden aan voedsel en medische hulp! (p.58). Maar er wordt niet bij verteld dat zij *gedwongen* waren om hun dorpen in de bergen in uitgehongerde toestand te verlaten als

gevolg van de sinds 1977 uitgevoerde onmenselijke bombardementen op dorpen en voedselgewassen door de Indonesische strijdkrachten! En dit in een periode toen geen buitenlandse waarnemers van het Internationale Rode Kruis op Oost-Timor werden toegelaten.

Toch is het Indonesische propagandageschriftje niet helemaal waardeloos! Want als je het met demografisch inzicht leest, dan kun je uit de pagina's 10 en 11 het bewijs putten van de aantallen slachtoffers die de Indonesische agressie, en met name de massale bombardementen tussen 1976 en 1979, hebben opgeëist.

Als gevolg van de Japanse bezetting was de totale bevolking van de Portugese kolonie gedaald tot circa 420.000 in 1948. Tussen 1948 en 1960 steeg de bevolking tot 517.000, wat neerkomt op een toename van bijna 2% per jaar. Tussen 1960 en 1970 steeg de bevolking tot bijna 610.000 zielen.

Volgens het Indonesische boekje was de bevolkingstoename in de Portugese tijd 'marginaal', voornamelijk als gevolg van een laag levenspeil en een algemene toestand van ondervoeding, alles een gevolg van het ellendige koloniale bestuur. Maar ook deze uitleg komt neer op hetzij een leugen, hetzij een volstrekt gebrek aan demografisch inzicht bij de opstellers! Immers, de *cijfers* die het boekje zelf verstrekt wijzen allerminst op een 'marginale groei': het is voor Derde Wereld-landen een volkomen normaal groeipercentage. Wanneer het groeitempo in de jaren zeventig op dezelfde voet (met 2% per jaar) had kunnen doorgaan, zou het in 1980 zeker 720.000 zielen hebben bedragen.

Het werkelijke aantal was, volgens de door de Indonesiërs in 1980 gehouden volkstelling, 555.350 personen (vgl. p. 11). Dit komt dus, wanneer wij aannemen dat enige tienduizenden blijvend naar West-Timor waren uitgeweken tijdens de vijandelijkheden in 1975, nog altijd neer op een werkelijk verlies aan mensenlevens van 150.000 - wat zo ongeveer overeenkomt met de schattingen van hen die de Indonesiërs van genocide op grote schaal betichten.

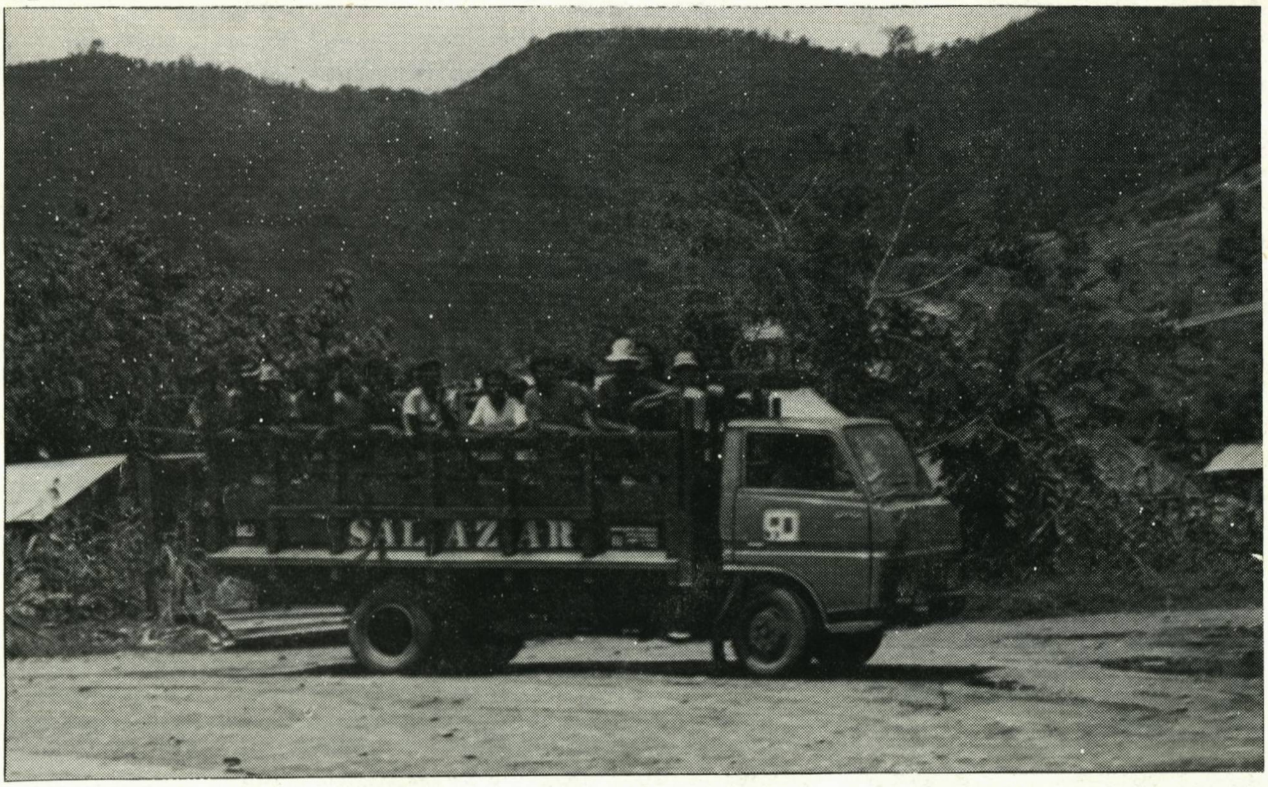

Maar zijn de officiële bevolkingscijfers uit de Portugese tijd wel betrouwbaar? Het propagandageschriftje wijst zelf op de twijfelachtige waarde van de tijdens het Portugese bewind verstrekte officiële cijfers (p.11). Het is inderdaad bekend dat in Derde Wereld-landen ook de statistiek, en in het bijzonder de volkstellingstechniek, als regel onderontwikkeld is. Deze onvolkomenheden komen echter daar op neer, dat de opgegeven cijfers gewoonlijk *te laag* zijn. De Rooms-Katholieke kerk, die dichter bij de bevolking stond dan de overheid, verstrekt dan ook voor 1974 een bevolkingscijfer, dat *nog een stuk hoger* is dan het van officiële Portugese zijde opgegeven getal.

Dit betekent dus, dat de door de Indonesische invasie en oorlogvoering toegebrachte verliezen aan mensenlevens *nog een stuk hoger* dan 150.000 zouden uitkomen!

De konklusie is duidelijk: het Indonesische bestuur betekent niet een 'integratie' met levende Oost-Timorezen, maar met honderdduizenden lijken.

'Benny de Moordenaar' kan trots zijn op deze 'integratie' met zijn katholieke geloofsgenoten.

Laten we nu meer in detail nagaan met welke middelen het Suharto-bewind heeft geprobeerd, de uiterlijke schijn van 'integratie' te wekken en in stand te houden.

'INTEGRASI"

Op 17 juli 1976 werd Oost-Timor formeel gebombardeerd tot 27e provincie van de Indonesische republiek, toen president Suharto de integratiewet ondertekende. Twee dagen eerder rolde het wetsvoorstel zonder enig tegengeluid door het Indonesische parlement. In deze periode bevond 80% van de bevolking van Oost-Timor zich in de bergen en op het platteland onder protektie van het Fretilin, dat het verzet tegen het Indonesische leger belichaamde.

De integratiewet was gebaseerd op het fabeltje dat de wil van het Oosttimorese volk reeds was gehoord middels een stemming in de Volksassemblee in de haast uit de grond gestampt door de Indonesische autoriteiten. Deze assemblee bestond uit een selekt gezelschap van kollaborerende Oost-Timo-

rezen, voornamelijk APODETI-voormannen en resten van de UDT.
APODETI was een obscuur partijtje, opgericht in 1974 op instigatie van de Indonesische geheime Dienst, en had zijn basis in het westelijk gebied van Oost-Timor, grenzend aan West-Timor.
De belangrijkste mensen uit APODETI waren Arnaldo Araujo, een beruchte Japanse kollaborateur en grootgrondbezitter, die de eerste Indonesische Gouverneur van Oost-Timor werd. Vervolgens Guilherme Goncalves, de raja van het subdistrikt Atsabe (een belangrijk koffie-gebied), berucht om zijn feodale heerschappij over dit gebied. Hij wordt later de tweede Gouverneur van Oost-Timor.
De UDT-resten die zich hadden geschaard achter de Indonesische heerschappij deden dit voornamelijk uit lijfsbehoud en ekonomische overwegingen. De oorspronkelijke UDT, de politieke partij die de voortzetting van het Portugese bewind nastreefde, is na de invasie in 1975 uit elkaar gespat. Het merendeel van het oorspronkelijke leiderschap leeft momenteel in het buitenland, met name in Portugal en Australië. Slechts twee Carrascalao-broeders, Mario en Manuel, eigenaars van de grootste koffieplantage in Oost-Timor, kozen uiteindelijk de zijde van de overheersers. Mario werd, en is nog steeds de derde Gouverneur van Oost-Timor.

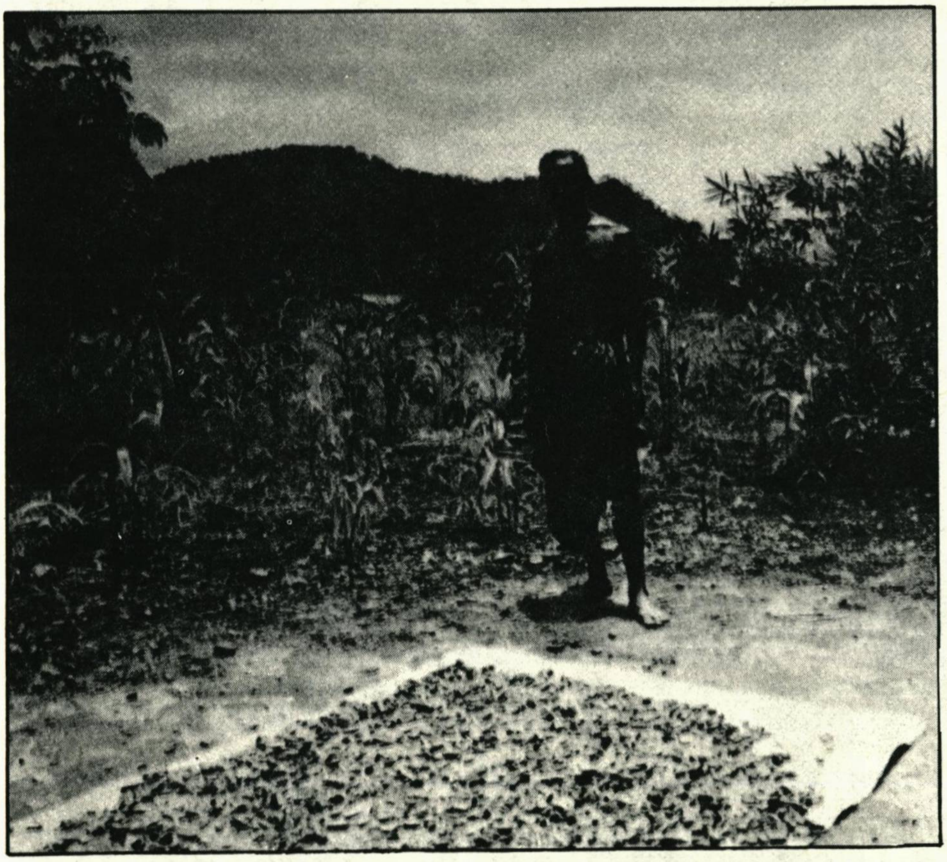

Timorese boer
op zijn akker

Ondanks een groots opgezette kampanje van de Indonesische overheid die het hele Diplomatieke Corps in Jakarta uitgenodigd had voor de zitting van de Volksassemblee in Oost-Timor op 31 mei 1976, namen slechts enkele vertegenwoordigers uit de ASEAN-buurlanden deel aan de show. De grote afwezigen waren de westerse landen en ook de VN-vertegenwoordigende lichamen weigerden de uitnodiging.
Tot op de dag van vandaag wordt door de meeste landen in de wereld nog steeds het standpunt gehuldigd dat het recht op zelfbeschikking van het Oosttimorese volk nog niet heeft plaatsgevonden.
Keer op keer werd het Indonesische optreden op Oost-Timor veroordeeld in de internationale fora zoals de VN en de mensenrechten-kommissie in Genève.

Niet alleen in het buitenland maar ook in eigen land wordt het optreden van het Indonesische leger in toenemende mate bekritiseerd. De vele slachtoffers binnen het leger zelf, gesneuveld in de strijd tegen de Fretilin-guerrillero's, en de berichten over hongersnoden brachten hoe langer hoe meer kritiek teweeg, zelfs bij Indonesische parlementsleden die zeker niet tot de meest kritische groep mensen behoren.
In de periode september 1977 tot en met eind 1978 slaagde het Indonesische leger erin door inzet van een overmacht aan manschappen en geavanceerd nieuw-verworven wapentuig, om het Fretilin-verzet terug te dringen. Deze periode werd gekenmerkt door massale bombardementen en destruktie van dorpen en hele gebieden. Eind 1978 was er een dieptepunt bereikt in de strijd van het Oosttimorese volk voor onafhankelijkheid. Het Fretilin-leiderschap was in overgrote meerderheid vermoord of gevangen genomen, en de bevolking, geteisterd door honger en ziektes moest zich noodgedwongen uit de schuilplaatsen in de bergen en heuvels begeven en zich overgeven aan de vijand.
Na deze ontwikkelingen, begin 1979, kreeg het Indonesische optreden in Oost-Timor een twee-sporen-beleid. Het ene beleidsspoor kenmerkte zich door keihard militair optreden wanneer dat nodig geacht werd, het andere spoor, de kontrole over de bevolking, werd een algemeen patroon van de Indonesische overheersing over Oost-Timor. In deze bewuste periode tussen 1979 en het nieuwe offensief in augustus 1983 kwam de Indonesische politiek van integratie op verschillende niveaus tot uiting.
Op territoriaal niveau werd Oost-Timor opgedeeld, konform een Indonesische provincie, in 13 kabupatens (distrikten) en 64 kecamatans (subdistrikten). Alhoewel de distrikten en subdistrikten vrijwel identiek zijn aan de oude Portugese indeling, heeft de dorpsstruktuur een drastische wijziging ondergaan. Praktisch alle oude dorpen en nederzettingen zijn door de Indonesische militairen vernietigd, en de bevolking is massaal ondergebracht in naar schatting 250 (door het Indonesische leger opgezette) *strategische dorpen*.

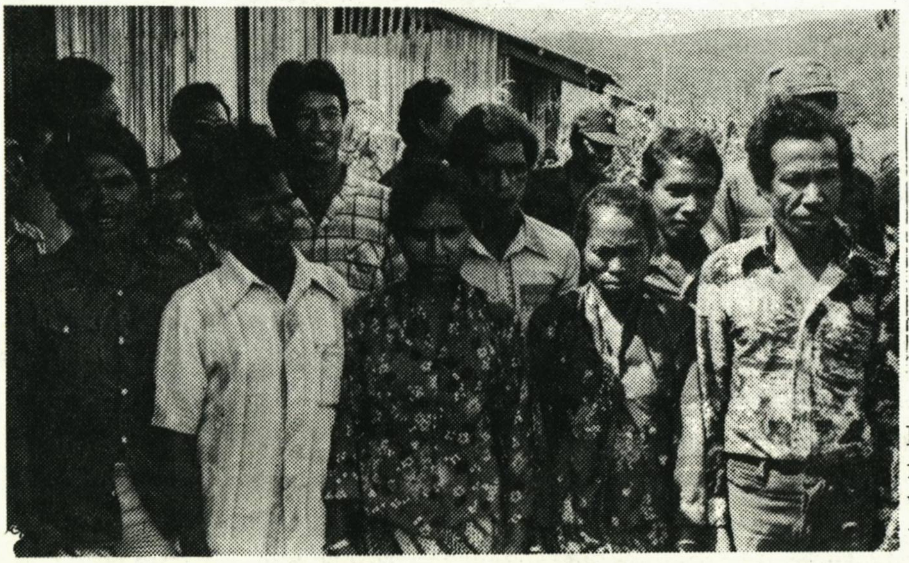

Een aantal Timorezen op het gevangeneiland Atauro.

Het grote onderscheid tussen Oost-Timor en de Indonesische provincies is, dat Oost-Timor administratief niet valt onder het Ministerie van Binnenlandse Zaken, maar onder supervisie staat van van een speciale kommissie van het Ministerie van Defensie. Deze kommissie werd medio 1978 opgericht en wordt voorgezeten door generaal Benny Murdani, de tegenwoordige opperbevelhebber van het leger.

27 Alle belangrijke bevoegdheden van de administratie van Oost-Timor, zoals politieke zaken, veiligheid, voorlichting, kommunikatie, bevolkingsvraagstukken, en zelfs godsdienstzaken vallen onder de bevoegdheden van bovengenoemde kommissie.
De invoering van de Indonesische militaire doktrine, de 'Dwifungsi', die inhoudt dat het leger zowel een militaire alsook een sociaal-politieke funktie omvat, heeft een verstrekkende betekenis op Oost-Timor, zoals een Amerikaanse wetenschapper het formuleert:
"... De civiele administratie onder het niveau van het kantoor van de Gouverneur bestaat niet, behalve als formele struktuur. Het is in de KODIMs en KORAMILs dat het regionale beleid en programaa's worden uitgevoerd".
(Donald Weatherbee, "The Indonesianisation of East Timor", 20th Annual Meeting of the S.E.Asian Conference for Asian Studies, 1981).

STAATSORGANEN IN OOST-TIMOR

De KODIM en KORAMIL zijn de Indonesische militaire organisaties op distrikts- en subdistriktsniveau.
De 'Dwifungsi-doktrine' op Oost-Timor is belichaamd in twee Indonesische officieren: de militaire kommandant verantwoordelijk voor de militaire en veiligheidsaspekten, en de SEKWILDA (Sekretaris Wilayah Daerah), de regionale sekretaris verantwoordelijk voor de lokale administratie.
De SEKWILDA is binnen de Indonesische hierarchie de tweede man na de gouverneur, maar op Oost-Timor zijn de rollen feitelijk omgedraaid: de gouverneur, van Timorese origine, funktioneert slechts als stroman. De huidige SEKWILDA, kolonel Kalangie, die deze post sinds 1980 bekleedt, heeft inmiddels een eigen koninkrijkje opgebouwd. Hij is met name verantwoordelijk voor de zeer lukratieve koffie-uitvoer en is bezitter van een bar/restaurant in Dili.
Uit de berichten van de Katholieke Kerk in Oost-Timor, maar ook uit verhalen van Oosttimorese vluchtelingen en Portugal en Australië, is een betrouwbaar beeld te vormen over het reilen en zeilen van de Indonesische militaire administratie op Oost-Timor: het beeld van de militaire okkupatie.
Het toelatingsbeleid tot Oost-Timor is zeer selektief; brieven naar en uit Oost-Timor worden gecensureerd en telefoongesprekken afgeluisterd.
Ook in andere opzichten is de sterke Indonesische kontrole merkbaar. Een extreem voorbeeld is het 15 pagina's lange formulier dat elke burger moet invullen ter verkrijging van een officieel dokument. Elke Oost-Timorees die hetzij een werkvergunning nodig heeft, hetzij naar een ander distrikt moet reizen, of een trouwbriefje nodig heeft, moet allereerst naar het militair kantoor gaan om dit formulier in te vullen. Dit moet gebeuren in het bijzijn van KOTIS-officieren (KOTIS: Komando Taktis, een nieuw onderdeel van het Indonesische leger, een inlichtingennetwerk dat tevens operationele bevoegdheden heeft). Behalve voor het verschaffen van algemene persoonsgegevens wordt het vragenformulier voor veel meer informatie gebruikt.
De vragen in het formulier gaan over het politieke en maatschappelijke leven van de burger, teruggaand tot voor de Indonesische invasie van 1975.
Ook moet worden opgeschreven welke personen tot de vriendenkring behoren.
Andere vormen van kontrole die veelvuldig worden toegepast zijn de vele militaire posten, verspreid over het gehele wegennet, en op de toegangswegen naar de dorpen en steden.
Mensen moeten op deze punten in de rij staan en beurtelings de meest absurde vragen beantwoorden. Vaak moeten ze hardop de vijf beginselen van de Pancasila opsommen, soms wordt hun de naam van de President en de Vice-president van Indonesië gevraagd.
Vooral in steden zoals Dili en Baucau werken de Indonesische militairen

met Timorese informanten als taxi-chauffeurs en straatventers, zodat een sfeer van angst ontstaat en de bevolking niet vrijuit durft te spreken.

DE ONTWIKKELING VAN EEN KOLONIE

Het beleid van Indonesië ten aanzien van Oost-Timor is als typisch koloniaal aan te merken.
Een belangrijk element van koloniale overheersing is de 'verdeel-en-heers' politiek. De bevolking onder de Indonesische overheersing is verdeeld in "Eerste en Tweede klas burgers'. De Eersteklas burgers zijn degenen die de kant van Indonesië hebben gekozen, zoals de bevolking van Atsabe die lid was van de APODETI. Deze groep werd beloond met posities als die van 'pegawai negeri' (Indonesisch ambtenaar), zodat het gouverneurskantoor in Dili nu met de overlast van een overbodig en volledig ongeschikt ambtenarenapparaat opgescheept zit. In de loop van de laatste jaren zijn zo'n 6.500 Timoresen benoemd tot pegawai negeri.

Een irrigatiekanaal in aanbouw in het Maliana distrikt

Uit verslagen van buitenlandse journalisten die Oost-Timor in het voorjaar van 1983 bezochten blijkt dat Indonesië de verdeel-en-heers politiek stringent aan het doorvoeren is.
De Timorezen die als Eersteklas burgers worden behandeld zijn degenen die voor de Indonesische militaire administratie werken als ambtenaar, militair of lid van de HANSIP (burgerwacht).
De overgrote meerderheid van de Timorese bevolking wordt behandeld als paria en is onderhevig aan een permanente terreur van de zijde van de militairen.
De 'opbouw' van Oost-Timor volgens de Indonesische stijl (wegenbouw, scholenbouw en huizenbouw) en het oprichten van een nieuw soort ekonomie wordt voor een belangrijk deel gedragen door deze Tweedeklas burgers. Vooral de grote groep Timoresen die niet bereid is de Indonesische

nationaliteit aan te nemen heeft het zwaar te verduren. Allerlei vormen van dwangarbeid worden toegepast om deze groep het leven zuur te maken.

HET SUKSESVERHAAL VAN P.T. DENOK

Voor de Indonesische militair is het geen ongebruikelijke zaak om naast zijn militaire loopbaan allerlei nevenaktiviteiten in de business te ontwikkelen. Hierbij is het de gewoonte dat de Javaanse officier de hulp inroept van Indonesische zakenmensen van Chinese afkomst. Dit gebeurt ook op Oost-Timor, in de vorm van het militaire bedrijf *P.T. Denok Hernandes International*.
De belangrijkste militair, verantwoordelijk voor P.T. Denok is de sekwilda (provincie-sekretaris) kolonel Kalangie. Deze moet ervoor zorgen dat de winsten enerzijds naar de Indonesische troepen gaan als 'extraatje' naast hun salaris en anderzijds naar zijn militaire superieuren in Jakarta.
Ofschoon het nergens officiëel bekend staat, veronderstelt men dat generaal Benny Murdani feitelijk de architekt van P.T. Denok is geweest. Het bedrijf zelf wordt professioneel gerund door twee Indonesische Chinezen uit Semarang, Hendro Sumanpouw en Hartanto.
Sinds de komst van P.T. Denok (tegelijk met de Indonesische invasie in 1975) heeft het bedrijf het monopolie weten te verwerven over de inkoop en uitvoer van koffie en sandelhout, van oudsher de twee belangrijkste exportprodukten van Oost-Timor.

Landbouw in de Fretilin gebieden

De expansie is nu merkbaar in alle sektoren van de ekonomie: de koffiehandel, later de handel in andere landbouwprodukten, de amusementsbranche, hotels en de import van gebruiksgoederen. Medio juni 1982 had P.T. Denok reeds 2200 werknemers in dienst.
Denok is tegenwoordig opgesplitst in verschillende dochterbedrijven waarvan de belangrijkste zijn:

- *P.T. Nadiak*, een import- en exportzaak, die zich voornamelijk bezighoudt met de invoer van huishoudelijke artikelen uit Java;
- *Toko Marina*, de enige supermarkt op Oost-Timor;
- *P.T. Scent Indonesia*, een sandelhout-verwerkingsfabriek die zowel hout als olie vervaardigt. Sandelhout is altijd een begeerd produkt geweest op de wereldmarkt; het bracht de Portugese handelaren vier eeuwen geleden op het eiland Timor;

- *P.T. Batara Indra*, de enige bioskoopexploitant van Dili en exploitant van Resende Inn, een hotel waar alle buitenlandse gasten worden gehuisvest.

Onder de naam P.T. Denok vinden nu nog slechts de aktiviteiten in de koffiebranche plaats. Alle grote koffieplantages van het voormalige Portugese plantegebedrijf SAPT zijn overgenomen door P.T. Denok, en ook de kleinere plantages zijn gekonfiskeerd, met uitzondering van de koffieplantages van de gebroeders Carrascalao. Vooral tijdens de koffieoogst is de militaire steun aan P.T. Denok sterk voelbaar. De bevolking die van oudsher op kleine schaal koffie produceert op een eigen stukje grond wordt het leven in de maanden van de oogst (juni en juli) zeer moeilijk gemaakt.

Niet alleen dwingen P.T. Denok-agenten de boeren hun koffie op kommissiebasis te verkopen tegen absurd lage prijzen, maar ook worden in de koffiegebieden huiszoekingen gedaan en militaire posten opgezet langs de wegen om het de boeren onmogeijk te maken koffie zelf op de markt in de steden te verkopen of te ruilen tegen andere noodzakelijk goederen.

De koffiewinsten van P.T. Denok zijn moeilijk na te gaan.

Op basis van de koffieprijzen in 1975 kan berekend worden dat de bruto opbrengst ca. $5,5 miljoen per jaar bedraagt. Maar de huidige prijs van de koffie is drie maal zo hoog als de prijs in 1975, zodat de opbrengsten nu hoger zullen zijn.

Het is een bekend feit dat de koffie uit Oost-Timor rechtstreeks vanuit Dili naar Singapore wordt verscheept. Reeds in 1977 meldt Michael Richardson: *"Binnen zes weken na de verovering van Dili werd de eerste lading koffie verscheept naar Singapore. Die eerste lading van 500 ton werd daar gelost in juni 1976. Vijf maanden later kwam de tweede lading van 800 ton, een opbrengst voor Denok van niet minder dan $3.1 miljoen voor het eerste jaar van de 'integrasi'."* (The Age, 15.03.84)
Dezelfde journalist meldt ook dat van deze koffieopbrengsten trucks en andere voertuigen, banden, reserve-onderdelen, schoenen en kleding voor het Indonesische leger in Oost-Timor werden aangeschaft. Zoals Richardson het zegt: Oost-Timor betaalt de Indonesische invasie met haar eigen koffie.
Ook op andere terreinen van de landbouw zijn de Indonesische autoriteiten aktief. Het eerdergenoemde sandelhout-verwerkingsproces heeft inmiddels een alarmerende omvang aangenomen. Reeds in 1980 werden in de Indonesische pers waarschuwingen geuit dat het sandelhout dreigt te verdwijnen uit de Timorese natuur.
Er zijn weinig aanwijzingen dat de aanplant van nieuwe bomen ter hand zou zijn genomen en gezien de slechte ervaringen in Kalimantan en West-Papua wat betreft de vernietiging van het tropische woud, kan men weinig optimistisch zijn.

In 1982 procuceerde P.T. Scent Indonesia 240 ton sandelhout en een grote hoeveelheid aromatische olie *(Asian Wall Street Journal, 16.06.82)*. In 1983 werd duizend ton sandelhout verwerkt *(Tempo, 23.08.80)*. Het plantage-areaal voor sandelhout bedroeg 78.000 ha. en was in 1983 reeds uitgebreid tot 144.235 ha. met een totale opbrengst van 30.766 ton *(Sinar Harapan, 28.03.84)*.
Het plantage-areaal is verder als volgt verdeeld:
- kokos: 48.203 ha. met een produktie van 10.678 ton;
- koffie: 44.561 ha. met een produktie van 9.010 ton;
- zouthout: 2.518 ha. met een produktie van 253 ton;
- kemirie: 3.470 ha. met een produktie van 842 ton;
- kapok: 8.570 ha. met een produktie van 8.614 ton;
- betelnoot: 34.690 ha. met een produktie van 1.371 ton.

Bovendien zijn vanaf 1983 nieuwe plantages gestart waarvan de volgende gegevens bekend zijn: rubber: 832 ha.; peper: 13 ha.; thee: 4 ha.; kruidnagel: 590 ha.
Bovengenoemde officële Indonesische cijfers, al dan niet geflatteerd, geven aan in welke mate het Indonesische militaire bewind tracht Oost-Timor te transformeren tot een modelkolonie en wingewest.

Een andere bedreigende ontwikkeling is de opzet van grootschalige landbouwprojekten, zoals in de distrikten Maubara en Maliana. Deze distrikten, gelegen in het westelijk deel van Oost-Timor, moeten volgens de Indonesische plannen de toekomstige rijstschuur van Oost-Timor worden. In het Maliana-distrikt zijn inmiddels reeds de eerste vijftig transmigranten gezinnen aangekomen uit Bali om, zoals de Indonesische autoriteiten het zelf zeggen, "de achterlijke landbouwtechnieken van de Oosttimorese boer te verbeteren". In dit kalenderjaar zullen nog eens 250 transmigrantengezinnen hierheen worden overgeplaatst. Net als in andere transmigrantengebieden (bv. West-Papua en Seram) kan de transmigratie uit Java en Bali gezien worden als een bewuste poging tot Indonesianisering van het gebied met alle gevolgen van dien, zoals de verstoring van traditionele patronen van landeigendom.

Het rijstprojekt in het andere distrikt, Maubara, wordt voor een belangrijk deel gefinancierd door de grote Amerikaanse fondsorganisatie CRS (Catholic Relief Service). Vanuit andere kerkelijke fondsorganisaties is reeds kritiek geuit op de wijze van aanpak van CRS. Ten eerste opereert CRS, in tegenstelling tot andere kerkelijke organisaties, niet samen met het lokale katholieke netwerk op Oost-Timor, maar prefereert men een hechte samenwerking met de Indonesische militaire autoriteiten. Bovendien is veel kritiek gerezen op de grootschalige aanpak van het projekt, zoals de Australische zegsman van ACR (Australian Catholic Relief) het formuleert:

"*...Het is duidelijk dat welk landbouwprojekt dan ook geen sukses zal hebben tenzij de lokale bevolking er achter staat. Ik vrees dat het CRS-programma van hetzelfde soort is als vele andere programma's die bij de bevolking eenvoudigweg worden gedumpt. Naar wat ik gehoord heb, begrijp ik dat mensen wordt gezegd om in dat gebied te gaan werken en ik vraag mij werkelijk af in hoeverre de Timorezen het zelf willen en deel willen uitmaken van dit plan*". (Senate Inquiry Verbatim Records, p.1168)

Het is een duidelijke zaak dat Oost-Timor een wingewest moet worden voor de Indonesische hoge officieren. Methoden ons welbekend uit het koloniale verleden worden daarbij niet geschuwd.

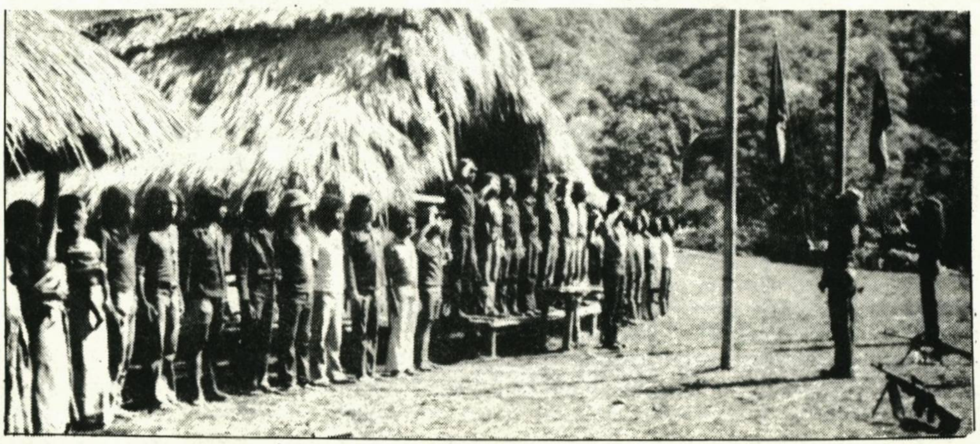

Fretilin
bijeenkomst
Mei 1983

HET ONDERWIJS

De Indonesische autoriteiten leggen veel nadruk op het onderwijs op Oost-Timor, omdat zij mikken op beinvloeding van de jeugd. Peter Hastings, een voormalig Australisch diplomaat en voorstander van de Indonesische annexatie van Oost-Timor, meldt in milde bewoordingen hierover: "*...Ik denk dat het heel lang zal duren eer Indonesië is geaksepteerd op Oost-Timor, evenals het lang zal duren eer hetzelfde gebeurt in Irian Jaya. In feite zal het lang duren voordat er een nieuwe generatie is die Indonesisch spreekt, de Indonesische sociale en politieke instituties aksepteert en de Indonesische kulturele patronen aangenomen heeft.*" (Senate Inquiry Verbatim Records pp. 1431-1432)

Oost Timorese jongeren in PRAMUKA uniform

Het opzetten van Indonesische scholen wordt beschouwd als topprioriteit. Volgens de gegevens van het Indonesische propagandaboekje waren er in het schooljaar 1982/83 90.437 kinderen op 376 basisscholen en 6.669 kinderen op op 33 middelbare scholen *(East Timor after Integration)*.
Uit de berichten van vluchtelingen gearriveerd in Australië is een duidelijker beeld te verkrijgen over deIndonesische initiatieven binnen het onderwijs op Oost-Timor. De taal, het ideologie-onderwijs en de invulling van het lesrooster zijn de belangrijkste aspekten waar de Indonesische autoriteiten zich op richten. Het gebruik van Bahasa Indonesia is verplicht en degene die Portugees, Chinees of Tetum durft te spreken wordt gestraft. Daarnaast wordt er sterke nadruk gelegd op twee verplichte vakken: sociale leer (IPS: Ilmu Pengetahuan Sosial) en de leer van de Pancasila Moraal (PMP: Pendidikan Moral Pancasila). De Oosttimorese kinderen moeten de Pancasila, het Indonesische staatsdogma, uit hun hoofd leren. Een Oosttimorese vluchteling uit Australië meldde tijdens de Australische Senaats-zitting inzake Oost-Timor het volgende:"...*Wij hadden ook de Pancasila-principes als vak. Wij moesten het uit ons hoofd kennen. Twee maanden kregen wij om de Pancasila te leren. Als je het niet uit je hoofd wist, moest je als straf een blokje om rennen of drie uur staan in een grote houten doos. Elke ochtend voordat de school begon, zongen wij Garuda Pancasila*". (Senate Inquiry Verbatim Records, p.1702)
Het lesrooster is volledig op Indonesië gericht waardoor de schoolgaande jeugd vervreemdt van de geschiedenis van het eigen volk, waar het geen informatie over krijgt.
Lichamelijke opvoeding neemt een belangrijke plaats in. Het lidmaatschap van de Pramuka (de Indonesische versie van de padvinderij) is verplicht gesteld. Fysieke exercities gaan daarbij gepaard met wandelmarsen, parades, vlag hijsen en salueren, zingen van Indonesische nationalistische liederen en het dragen van uniforms.

De Timorese kinderen,leren nu in de geschiedenislessen dat allerlei Indonesische vrijheidshelden ook hun helden zijn en dat ze 350 jaar gekoloniseerd waren door de Nederlanders. Dat moet op z'n minst bevreemding wekken.

Door de opkomst van de Indonesische staatsscholen is het monopolie van het katholieke onderwijs op Oost-Timor doorbroken. Tijdens de Portugese periode funktioneerde de katholieke kerk op Oost-Timor feitelijk als verlengstuk van het Portugese fascistische bewind en als gevolg van de achtereenvolgende gebeurtenissen op Oost-Timor zelf, is de kerk op Oost-Timor radikaal van karakter veranderd. Doordat de geestelijkheid van oudsher voornamelijk bestaat uit Oost-Timorezen, en onder invloed van het brute optreden van de Indonesische soldaten, is de Oosttimorese kerk getransformeerd tot een volkskerk, die zich sterk afzet tegen de integratie. Men tracht de invloeden van de Indonesianisering in te dammen en een vorm van onderwijs aan te bieden die aansluit bij de aspiraties en identiteit van het Oosttimorese volk. Het is niet toevallig dat de Indonesische autoriteiten de katholieke scholen het leven zuur maken door allerlei restriktieve maatregelen te treffen.

De schoolboeken over geheel Indonesië zijn gestandaardiseerd; alleen boeken die goedgekeurd zijn door het Ministerie van Onderwijs mogen de scholen in. In het eilandenrijk, gekenmerkt door de grote verscheidenheid aan volkeren en kulturen, hebben deze gestandaardiseerde boeken een belangrijke ideologische en politieke betekenis. De schoolboekjes kreëren met name een stereotype model van de Indonesische mens, gecentreerd rondom het ideaal van de Javaanse burger, inklusief het daaraan verbonden waardensysteem.

Mobiele school in de bevrijdingsgebieden

Het is bekend dat verschillende katholieke schoolkomplexen op Oost-Timor zijn verwoest en/of gekonfiskeerd door de Indonesische militairen. Ook wordt de aanstelling van leerkrachten voor de katholieke scholen bemoeilijkt, gebruikelijke toelagen op salaris niet verstrekt, wordt de kompetentie van leraren aan de orde gesteld, enz.
De wijze waarop Indonesië binnen het onderwijs een greep probeert te krijgen op de jonge generatie op Oost-Timor is overduidelijk. De Indonesische autoriteiten hechten absoluut geen waarde aan, en negeren de Timorese waarden en kultuur. Een gevoel van superioriteit is daarbij kenmerkend, de Oost-Timorees is in hun ogen achterlijk, vies, ongeciviliseerd en behoeft daarom een 'upgrading".
Tegendruk is er wel degelijk bij de bevolking. De nog bestaande katholieke scholen zijn derhalve vele populairder dan de Indonesische Inpres-scholen. Ook het Fretilin heeft in de vrije gebieden energiek het onderwijs weer aangepakt. Deze mobiele vorm van onderwijs wordt veelal in de open lucht gehouden, verhuizend van de ene naar de andere plek.

GEZONDHEIDSZORG

Hoewel Indonesië in de propaganda een groot punt maakt van de gezondheidszorg,is het gezondheidspeil op Oost-Timor feitelijk zeer sterk verslechterd sinds de Indonesische invasie.
De tragedie van hongersnood en epidemieën die in de periode van 1977 tot en met 1980 als gevolg van de Indonesische operaties heeft plaatsgevonden, zal door de Oosttimorezen niet vergeten worden. Ook het overbrengen van de bevolking naar strategische dorpen waar een bewust gekweekte schaarste heerst,heeft in deze periode een groot aantal slachtoffers gemaakt.
De Indonesische autoriteiten beweren nu dat de medische zorg goed funktioneert. Er zou een nieuw ziekenhuis in Dili zijn opgericht,twee andere distriktshospitalen in Maliana en Baucau zijn in aanbouw,en er zouden 34 Puskesmas (lokale gezondheidscentra) in bedrijf zijn.
De werkelijkheid is echter heel anders. Diverse getuigenissen en verslagen bewijzen dat de Indonesische gezondheidszorg op Oost-Timor zeer slecht werkt.
De enige struktuur waardoor nog enigszins het leed van de bevolking verzacht kan worden zijn de noodprogramma's van het ICRC (het internationale Rode Kruis) en de kerk. Maar ook deze hulpverlening is zeer fragiel,want steeds als een Indonesische operatie op komst is,wordt het ICRC verzocht om zijn medische aktiviteiten te staken.Zo moest het ICRC reeds in juli 1983 het eiland verlaten en pas medio maart 1984 is er toestemming gegeven om het hulpprogramma voort te zetten.

RDTL - FRETILIN

Het Rode Kruis van het Fretilin

Neobere, een Oosttimorese vluchteling in Portugal en gediplomeerd verpleger, zegt in een interview het volgenden: "*...Buiten Dili, in de postes (dorpscentra's), gebeurt heel weinig op het gebied van gezondheidszorg en bovendien wordt het de mensen verboden om naar Dili te gaan voor medische behandeling. Het gevolg is dat de mensen vaak overlijden door voedselgebrek of door het ontbreken van medische zorg. In ieder geval is de behandeling in ziekenhuizen en klinieken zeer onbevredigend, zonder werkelijke zorg of medische attentie. Sommige van de Indonesische artsen zijn slecht opgeleid. Anderen zijn wel bekwaam maar zijn slechts bereid mensen te behandelen in hun privé-praktijken tegen hoge vergoeding*". (Tapol bulletin, no 58, juli 1983).
Andere vluchtelingen vertellen dat het ziekenhuis in Dili wel degelijk funktioneert en tjokvol zit met patiënten, vooral de gewonde Indonesische soldaten. Kolonel Purwanto, tot en met augustus 1983 de militaire kommandant van Oost-Timor, zei tegenover de Australische parlementaire delegatie in juli van dat jaar het volgende: "*...Het ziekenhuis hier is vol met mijn mensen; die zijn er omdat zij betrokken waren bij verkeersongelukken en niet omdat zij beschoten zijn.*" (Australian Parliamentary Mission pag. 190).
Hoe het ook zij, er is een akuut tekort aan artsen en medisch personeel op Oost-Timor. De jonge Indonesische artsen die op Oost-Timor werken doen dat niet uit idealistische overwegingen. Een afgestudeerd medicus in Indonesië moet verplicht een beperkte periode regeringsdienst doen in de provincie. Op een zware post als Oost-Timor moeten de artsen één jaar dienen, maar "*...vele artsen met een bestemming in de provincies verzinnen uitvluchten om de meeste tijd in de stad Dili te vertoeven*". (Asian Wall Street Journal 14.06.82)

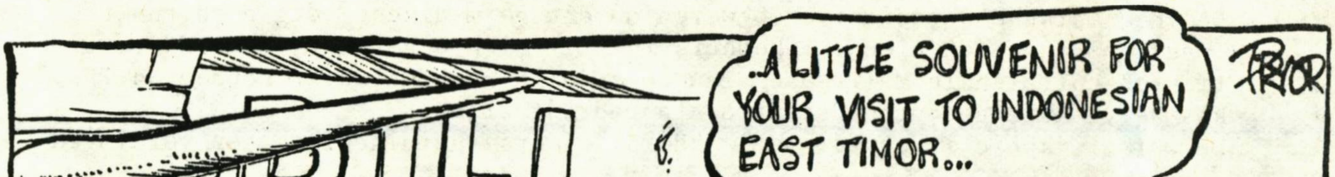
..A LITTLE SOUVENIR FOR YOUR VISIT TO INDONESIAN EAST TIMOR...
PRYOR
DILI
SOLAREX ROSE-TINTED
SOLAREX

Cartoon uit Canberra Times 27.7.83 over het bezoek van de Australische Parlementaire Missie naar Oost Timor

Gezondheidsfaciliteiten in de provincie zijn schaars.In Maliana bijvoorbeeld bezocht de Australische diplomaat Richardson het distriktsziekenhuis waar duurzame apparatuur totaal afwezig was. Medicijnen waren slechts in een kleine voorraad aanwezig. In het ziekenhuis van Iliomar komt slechts één of twee maal per maand een arts op bezoek terwijl het ziekenhuis vol zat met patiënten met ernstige ziekten.(Verslag R.J.Richardson sept.1982).

DE INFRASTRUKTUUR.

De infrastruktuur op Oost-Timor is het paradepaardje van de Indonesische propagandamachine. De officiële cijfers van tot nog toe aangelegde asfaltwegen,bruggen en irrigatiekanalen geven aan dat er meer gepresteerd is dan tijdens het Portugese koloniale bewind in de periode vóór 1974.De Portugezen,die Oost-Timor sedert lange tijd slechts als buitenpost zagen,hebben inderdaad zeer weinig gedaan aan de infrastruktuur op het eiland. Deze situatie is drastisch gewijzigd nu het Indonesische leger Oost-Timor tracht te transformeren tot een wingewest. De noodzakelijke verbeteringen in de infrastruktuur voor een dergelijke opzet,een goed wegennet,irrigatiesystemen enz. zijn derhalve met veel verve opgepakt. Met een beroep op "Gotong Royong" wordt de bevolking onder militaire druk gedwongen om deel te nemen aan de uitvoering van deze infrastrukturele projekten. "Gotong Royong" is op het Javaanse platteland een oude traditie van gezamenlijke arbeid voor het algemeen belang.In het hedendaagse Indonesië houdt "Gotong Royong"in feite niets anders in dan een vorm van dwangarbeid zonder betaling voor regeringsprojekten of privé-aangelegenheden van dorpshoofden. Het Indonesische propaganda-boekje vertelt hierover: "...*De irrigatiesystemen op Oost-Timor zijn gekonstrueerd niet alleen door de hulp van de regering,maar ook door de vrijwillige assistentie van de Oosttimorese gemeenschap.In het dorp Leolima (Ainaro) heeft de lokale bevolking kollektief kanalen gegraven voor de irrigatie van ca.90% van de rijstvelden in dat gebied*".(East Timor After Integration,juli 1983,pag.1067).

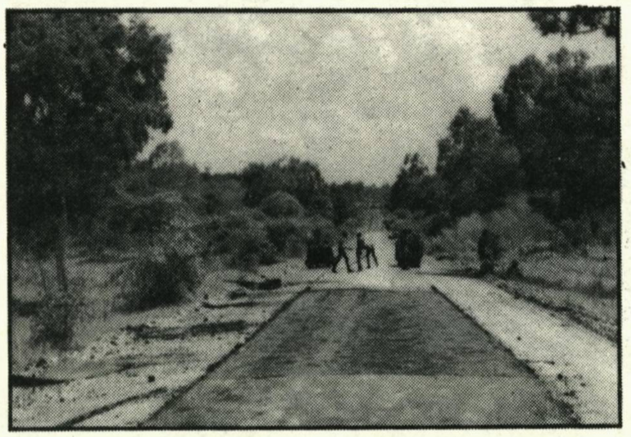
Wegenbouw op Oost Timor

In 1982 hebben de Indonesische autoriteiten enige pogingen ondernomen om aan de ergste aan het licht gekomen misstanden iets te verhelpen. Zo hebben zij kennelijk begrepen dat de voedseltoestand op Oost-Timor gedoemd is ten eeuwigen dage onhoudbaar te blijven als zij de bevolking tegen haar zin willen blijven vasthouden in de "resettlementkampen" in de noordelijke kustvlakte. Mondjesmaat werd toen aan de bevolking uit een aantal kampementen toegestaan naar hun oude woonplaatsen in de bergen terug te keren ,blijkbaar naar streken waar men niet langer bang was dat de bevolking de guerillastrijders weer zou kunnen provianderen. Maar ook daar werd uitoefening van de extensieve landbouw hun onmogelijk gemaakt: zij mochten de opnieuw opgebouwde dorpen niet verlaten,en de in aanleg vruchtbare gronden in de omgeving bleven voor hun verboden terrein.

DE VERKIEZINGEN VAN 1982.

Begin mei 1982 werden in heel Indonesië"verkiezingen"gehouden voor het praktisch machteloze parlement.Toen de eerste berichten binnenkwamen over de uitslagen,werd onze aandacht getrokken door het bericht dat in Oost-Timor 99,8% van de stemmen op de Golkar waren uitgebracht! Naast alle vormen van manipulatie en vervalsing van verkiezingsresultaten,die uit andere delen van Indonesië werden gemeld,kwam dit percentage,enkele dagen ná de verkiezing bekend gemaakt,als de klap op de vuurpijl.
Je zou je nog kunnen voorstellen,dat de Moslimse partij,de PPP,voor de overwegend katholieke bevolking geen aantrekkelijk alternatief bood om hun weerzin tegen de Indonesische bezetter te uiten. Maar dan was er toch de PDI, waarin ook de vroegere Christelijke partijen zijn opgenomen?
Sinar Harapan,het protestantse dagblad,geeft in het nummer van 5 mei een aannemelijke verklaring - aangenomen,dat het nog nodig is,als het om zulke grove vervalsingen gaat,iets te "verklaren". Zo tussen neus en lippen door vertelt Sinar Harapan dat er in Oost-Timor *drie* stembussen waren opgesteld, één voor de PPP,één voor de Golkar,en één voor de PDI! Iedere ambtenaar of militair die in de buurt was,kon dus zien, in welke bus het stembriefje werd gestopt! Dat noem je een "geheime stemming". Ook op het gevangeneiland Atauro,volgestouwd met sympathisanten van het FRETILIN,werd op dezelfde manier gestemd - en naar uit de uitslag valt af te leiden,met gelijk resultaat ! Er heerste,schrijft Sinar Harapan,op verkiezingsdag een feeststemming - het feest van de demokratie !

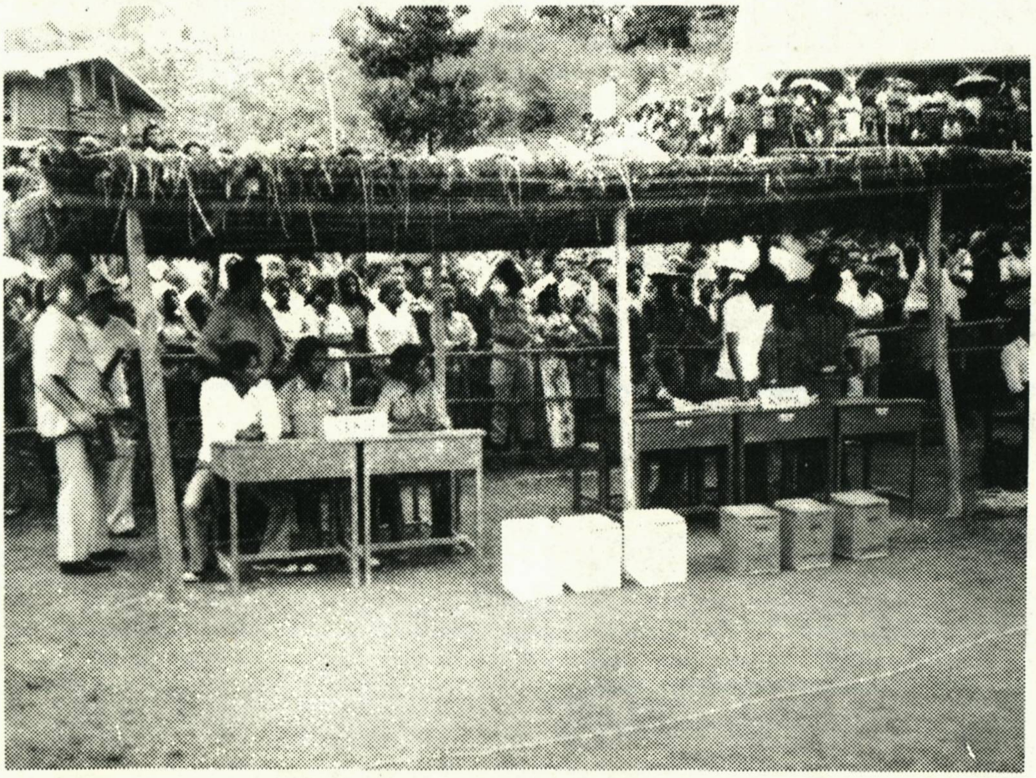

The casting of votes were made free, direct, universal and secret.

Foto uit het Indonesische propaganda-boekje "East Timor after integration" met originele ondertiteling

39 Een vluchteling uit Oost-Timor vertelde het volgende:"... *Een poos vóór de verkiezingen werden militairen naar alle bestuurscentra en dorpen gestuurd om de inwoners op te roepen dat ze aan de verkiezingen moesten deelnemen,en dat ze op de regeringspartij (Golkar) moesten stemmen,niet op de twee andere partijen. Ik heb zelf zo'n bijeenkomst meegemaakt,waar de militairen de mensen vertelden hoe ze moesten stemmen. Ze kregen te horen dat als ze niet stemden,ze als FRETILIN werden aangemerkt. Het stemmen was dus onder dwang. Onze mensen dachten daarom:goed,als we dan toch moeten stemmen,laten we dat dan liever op zo'n manier doen dat de Indonesiërs niet een gevoel van zelfvertrouwen krijgen, dat de Timorezen hen steunen. Maar de mensen beseften wel dat ze moesten stemmen,anders zouden ze gedood worden. In de stemlokalen waren drie stembussen ,de (christelijke en nationalistische) PDI links,de Golkar in het midden,en de (Moslimse) PPP rechts. Er stond een politieagent in het halletje tegenover het stemhokje,daarbinnen stonden de stembussen,maar die waren niet afgescheiden door een muur en een deur,maar afgeschoten door een gordijn dat niet verder reikte dan tot de knieën.Men wist dat de agent steeds op iedereen lette en keek waar hun voeten waren,daarom waren de mensen zo voorzichtig om hun voeten tegenover de Golkar-bus te zetten,maar in feite bogen ze voorover en stemden op één van de andere partijen".*
Niet op Golkarstemmen was dus één van de manieren om uiting te geven aan ontevredenheid over de Indonesische overheersing - maar in de "officiële", voor het internationaal forum bestemde uitslagen van de verkiezingen werden de afwijkende stemmen tòch weer geteld als op de Golkar uitgebracht! De Westerse regeringen wilden bedrogen worden - zij werden dan ook bedrogen; desondanks is het Suharto-regime er in 1982 niet in geslaagd een meerderheid in de Verenigde Naties te winnen voor de "integratie".

KERKELIJKE SOLIDARITEIT.

Toen de Indonesische troepen in Dili landden,stond ook de Portugeze Bisschop van Timor,Mgr.Jose Joaquin Ribeiro,verdwaasd uit het raam van zijn bisschoppelijk paleis te kijken,dat uitzicht gaf op zee. Hij was een zeer conservatieve prelaat die een instinctieve afkeer had van alles wat links was,en dus ook van de "communistische"FRETILIN niets moest hebben. Hij zag hoe tientallen mensen,mannen en vrouwen,met geweld naar de pier werden gesleept en daar één voor één werden neergeschoten,zodat zij in zee vielen. Later zou hij verklaren dat de Indonesische parachutisten waren neergedaald "als engelen uit de hemel",maar zich daarna las "duivels" hadden gedragen. Zijn Oosttimorese collega Martinho da Costa Lopes zei over hem:"...*Ach,die arme man,hij kon de situatie absoluut niet aan.Hij deed niet anders dan met zijn rozenkrans bidden en huilen,elke keer als hij hoorde wat de Indonesiërs uithaalden."*
In 1977 vroeg Ribeiro ontslag,en hij werd als apostolisch administrator van de diocees opgevolgd door Mgr.da Costa Lopes.
Da Costa Lopes en vele van zijn priesters en nonnen kwamen na enige tijd tot de konklusie,dat zij de plicht hadden om het volk in zijn nood zoveel mogelijk te steunen. Hij raakte zelf tot de overtuiging dat de FRETILIN de volle steun had van het volk; en hij heeft gedaan wat hij kon,soms met gevaar voor eigen leven,om voor de belangen van het Oosttimorese volk op te komen. Vele jaren lang was de Rooms Katholieke kerk de enige toevlucht voor de bevolking,hoe weinig de geestelijkheid bij de Indonesische autoriteiten soms ook kon bereiken.

Bij haar geloofsgenoten buiten Oost-Timor vond de -overwegend katholiekebevolking jarenlang bitter weinig steun. Alleen in de Australische katholieke wereld,die contacten onderhield met de geestelijkheid in Oost-Timor, vond het volk in zijn anti-Indonesisch verzet nog enige morele en materiële steun. Via organisaties als ACFOA (Australian Council for Overseas Aid)

kon de berichtgeving over Oost-Timor ook de buitenwereld bereiken. Bekend is het in maart 1982 door ACFOA gepubliceerde Oost Timor dossier waarin tal van persoonlijke getuigenissen uit Oost-Timor zijn opgenomen.
In het najaar van 1981 deed Mgr.da Costa Lopes,als waarnemer op de Indonesische bisschoppenconferentie (MAWI) ,namens de geestelijke in Oost-Timor een dringend beroep op de kerk van Indonesië en op de Heilige Stoel om solidariteit te tonen met de kerk,het volk en de geestelijkheid van Oost-Timor. Het ontbreken van die solidariteit was voor de Oosttimorese kerk,die als een ware volkskerk optrad,in haar noodsituatie"de zwaarste slag" geweest.De Oosttimorese geestelijken voegden hieraan toe: *"Hetgeen deze vijf jaren heeft plaatsgevonden is duidelijk:invasie,oorlog,plundering,de vernietiging van de plaatselijke bevolking,territoriale onderwerping".*
Het lijkt waarschijnlijk dat de pauselijke nuntius in Jakarta,die nauwe relaties schijnt te onderhouden met de katholieke generaal Benny Murdani,niets voelde voor een zelfstandige Oosttimorese kerk en deze wilde doen opgaan in de de Indonesische kerk. Het was ook duidelijk dat de Indonesische katholieken, zich bewust van hun minderheidspositie,een openlijke konfrontatie met de militaire machthebbers niet aandurfden.In ieder geval had de dringende oproep van da Costa Lopes geen zichtbaar effekt.

Ontmoeting tussen de Paus en Mgr. Costa Lopes

Ook in de Nederlandse katholieke wereld was tot 1982 toe maar weinig te bespeuren geweest van belangstelling en sympathie voor de onderdrukte geloofsgenoten in Oost-Timor.
Paus Johannes Paulus II bleef,ondanks de aandrang van Nuntius Pablo Puente te Jakarta,weigeren de integratie van Oost-Timor binnen het Indonesische geheel

te erkennen door de diocees Oost-Timor in de Indonesische kerk te doen opgaan. Hierbij hebben stellig ook adviezen van Portugese zijde, zowel van de Portugese geestelijkheid als van President Eanes, een rol gespeeld. Wel heeft het Vaticaan, dat weinig opheeft met geestelijken die als 'volkskerk' optreden via de Apostolisch Nuntius Puente druk op da Costa Lopes uitgeoefend om als Apostolisch Administrator af te treden, waaraan deze in mei 1983 gehoor gaf. De Oosttimorese geestelijkheid verklaarde zich echter solidair met de afgetreden bisschop in zijn verdediging van de fundamentele mensenrechten van het Oosttimorese volk en oefende in een gezamenlijke brief, gericht tot de Paus en tot verschillende bisschoppenkonferenties, kritiek uit op de, ook door bepaalde Indonesische geestelijken, tegen hem gevoerde kampagne. In dezelfde brief werd ook verbittering geuit over het zwijgen van de Heilige Stoel over de situatie in Oost-Timor, al acht jaar lang.

Als opvolger van da Costa Lopes werd de 35-jarige Carlos Felipe Ximenes Belo benoemd, eveneens tot apostolisch administrator. Hoewel Oosttimorees, had hij na zijn studie in Portugal, waar hij in de Salesiaanse orde was opgenomen, de Indonesische nationaliteit moeten aannemen om terug te keren. Het ligt voor de hand dat de Indonesische machthebbers, de Paus en Mgr. Puente in hem een plooibaarder figuur zagen dan in de onverzettelijke da Costa Lopes. De Oosttimorese geestelijken keken eerst de kat uit de boom - en lieten hun ongenoegen over de manier waarop de benoeming, zonder dat zij zelfs waren gehoord, tot stand was gekomen, blijken door bijna unaniem bij de installatieplechtigheid van Mgr. Belo weg te blijven.

Maar de zaken liepen anders dan het Suharto-regime verwacht had. Da Costa Lopes kreeg na zijn aankomst in Portugal alle gelegenheid om de buitenwereld door interviews en bezoeken aan andere landen, waaronder ons land, op de hoogte te stellen van wat zich in de afgelopen jaren en maanden in Oost-Timor had afgespeeld, evenals van zijn grote bezorgdheid voor de verdere ontwikkelingen. Hij kreeg ook audiëntie bij de Paus - waar hij in het verleden al bij herhaling om had verzocht - en kon hem toen voor het eerst, zonder tussenkomst van Mgr Pablo Puente, zijn persoonlijke visie op de situatie in Oost-Timor mededelen.

Mede door zijn toedoen schijnt het geweten in de Europese katholieke wereld eindelijk te zijn wakker geschud - zoals blijkt uit de dezer dagen door de Commissie Justitia et Pax Nederland gepubliceerde brochure *Oost-Timor: de ontwikkelingen vanaf 1975*. Ook de Portugese katholieke geestelijkheid is aktiever geworden in het uiten van solidariteit met haar geloofsgenoten in de vroegere Portugese kolonie.

Ook na de aanstelling van Mgr Belo is de houding van de Oosttimorese katholieke geestelijkheid niet wezenlijk veranderd. Na een paar maanden de werkelijke situatie en de stemming onder het volk te hebben ervaren, schijnt Mgr Belo min of meer in de voetstappen van zijn voorganger te treden. De AFP-correspondent in Jakarta meldt dat de bisschop in een preek heeft geprotesteerd tegen arrestaties en geweldplegingen' in Oost-timor. Dit is hem komen te staan op een 'schriftelijke waarschuwing' van de plaatselijke autoriteiten. Maar dit heeft hem er niet van weerhouden in een vertrouwelijke brief zijn bezorgdheid uit te spreken over het hongervraagstuk en het heersende voedselgebrek. De Oosttimorese katholieke geestelijkheid treedt dus nog steeds op als beschermster van de belangen van de overwegend katholieke bevolking. Maar misschien van nog grotere betekenis is, dat nu *voor het eerst* ook de *Indonesische* katholieke kerk haar solidariteit met de Oosttimorese geloofsgenoten heeft betuigd. Op 17 november 1983 werd op Java de jaarlijkse Indonesische bisschoppenconferentie (MAWI) gehouden, en Mgr Belo was daar als vertegenwoordiger van de Oosttimorese kerk aanwezig. Het katholieke blad *Tablet* van 7 januari geeft de hoofdinhoud van de boodschap van de Indonesische bisschoppen aan de Timorese geestelijkheid (die zes pagina's beslaat) wat uitvoeriger weer dan de AFP-korrespondent. Het stuk is, in Roomse stijl, hypervoorzichtig opgesteld: er wordt in verzekerd, dat de betuiging van solidariteit en bezorgdheid tegenover de kerk en het volk van Oost-Timor *niet* moet worden toegeschreven aan 'wereldlijke overwegingen. Toch wordt duidelijk 'ondanks alle beperkingen', solidariteit met en vriendschap voor het volk van Oost-Timor uitgesproken, waarbij verwezen wordt naar de 'bittere beproevingen die het volk van Oost-Timor doorstaat'. De bisschoppen roepen op tot 'vrede voor hen die nu in oorlog zijn'. Zij beloven zelf te zullen strijden 'teneinde erkenning en respekt af te dwingen voor al wat het volk van Oost-Timor als zijn heiligste goed beschouwt: zijn godsdienst, zijn gezin en zijn land'. Alle maatregelen van de overheid zullen alleen dan een gunstig effekt hebben als zij in een geest van *oprechtheid* worden uitgevoerd, en rekening houden met de menselijke waardigheid van de wederpartij.

Generaal Benny Murdani bij zijn bezoek aan Oost-Timor tijdens de kerstdagen 1983

Dus ondanks de diplomatieke inleiding - geen duidelijke aanwijzing van schuldigen - toch een niet mis te verstane terechtwijzing aan het adres van generaal Benny Murdani - zelf een katholiek. Het is dan ook niet toevallig dat Murdani *op Kerstavond* in Dili een toespraak hield tot militairen, religieuze leiders en plaatselijke bestuurders in Dili - een toespraak die kennelijk ten doel had bij de toehoorders als *vredelievend* over te komen. De hoofdinhoud van de toespraak werd weergegeven in *Sinar Harapan* van 27 december 1983. Interessant in deze toespraak was, dat alweer een beroep werd gedaan op 'iedereen in de heuvels, in de bossen, in de grotten en in de steden, die zo goedgelovig was een staat te kunnen stichten los van de Indonesische eenheidsstaat' om zich over te geven. Zij die dit doen zullen humaan behandeld worden. Men moet niet de mensen geloven die het praatje verspreiden dat het leven van hen die zich overgeven niet veilig zou zijn. Overigens heeft de Oosttimorese geestelijkheid de toespraak van Murdani vrijwel unaniem geboycot door weg te blijven!
Van belang is verder dat Mgr. Belo zich heeft verzet tegen pogingen van Indonesische zijde om de vroegere Portugese enclave Oe-cussi, die geografisch door Indonesisch (West-)Timor wordt omsloten, te laten opnemen in de Indonesische diocees Atambua (in West-Timor). Ondanks hevig verzet van de militaire autoriteiten bezocht hij het gebied van Oe-cussi en werd daar enthousiast door de katholieke bevolking ontvangen.

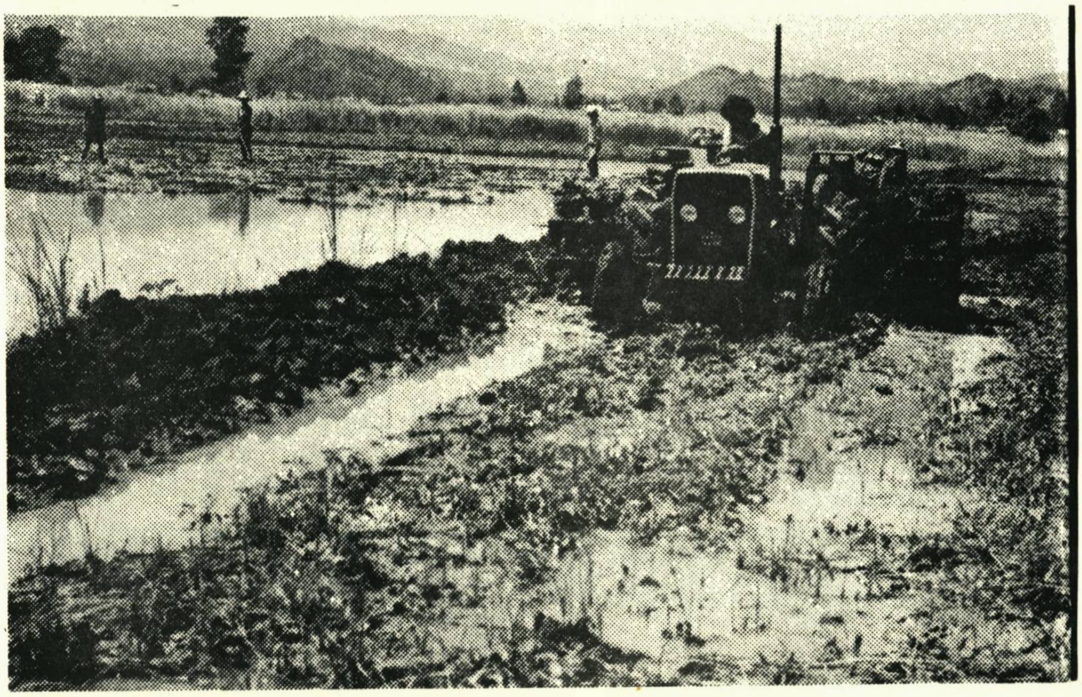

CRS projekt in Maliana gebruikmakend van moderne traktoren

Wij laten hier een vertaling volgen van een brief van 16 februari 1984, die Mgr. Belo aan zijn voorganger Da Costa Lopes heeft geschreven:

"... Ik ontving Uw Brief en dank U zeer voor de opheldering en voor het nieuws.

Wij verkeren hier in de slechts denkbare sociaal-politieke omstandigheden. Zoals U weet, is de situatie sinds 8 augustus verslechterd. Ze arresteerden mensen in alle bestuursvestigingen (600 mensen in Dili alleen al) en dezen worden nu in militaire rechtbanken vervolgd. Anderen heeft men laten ver-

dwijnen. We weten niet of deze rechtbanken onpartijdig zijn, en of ze getuigen à décharge horen. In de kabupatens Lospalos, Viqueque, Baucau en Ainaro is er oorlog en de bevolking is in kampen opgesloten. Zij lijden onder ziekten, honger, gebrek aan vrijheid en vervolging. In Lospalos alleen zijn er tien bataljons, en deze Bapaks ('vaders', aanduiding voor Indonesische militairen) zijn nog steeds de oorlog niet aan het winnen. Ze dachten de zaak tegen eind december 1983 te kunnen klaren, maar we leven al in februari en er is nog geen eind in zicht aan de militaire operatie. Ze zijn opnieuw begonnen de burgerbevolking in de kabupatens Covalima, Ainaro, Same, Manatuto, Baucau en Viqueque te mobiliseren. Het is verbazingwekkend dat met zovele bataljons, helicopters, tanks en bommenwerpers, ze nog de steun van de **rakyat** *(het volk) nodig hebben. Daar gaan die mannen, gewapend met dolken en messen, en ze moeten hun velden en tuinen achterlaten. Monseigneur, het is een ellende. Het Rode Kruis komt in de gevangenissen niet binnen, en ik kan geen mis lezen voor de politieke gevangenen in de Comarca-gevangenis.*
In Muapitini (Lospalos) en Iliomar zijn volkstribunalen gehouden; dat wil zeggen, zij die betrokken waren bij contacten met de 'bush'(het guerillaverzet), werden voor het front van het volk vermoord, met messen doodgestoken, onthoofd en met stokken geslagen, en dat door hun eigen familieleden... Het is een macabere situatie waarin we leven. Dit is een min of meer zwak beeld van hoe we leven.
Ik verzoek Monseigneur om voor ons te bidden, en om een beroep te doen op de vrije wereld om zijn ogen te openen voor het barbaarse gedrag waartoe de Indonesiërs in staat zijn. De kerk wordt vervolgd en beschuldigd, onze scholen worden doorzocht en de leerlingen worden ondervraagd door de Nangala's (eenheid van de Rode Baretten van het Indonesische leger).
Beste Monseigneur, ik hoop dat deze brief U zal bereiken. Zonder nog iets speciaals te willen toevoegen, zou ik U willen vragen om in de metropool (Portugal) voor onze zakelijke belangen zorg te dragen, en de priesters die U daar ontmoette te overtuigen om terug te komen naar Timor.
Verenigd in den Heer, en steeds tot Uw dienst,

Carlos Felipe X.Belo
Apostolisch Administrator"

Overigens krijgen wij de indruk dat het besluit van de Paus om tijdens zijn Aziatische reis Indonesië, en met name het overwegend katholieke eiland Flores, *niet* te bezoeken, een portie stevige kritiek inhoudt op het optreden van de Indonesiche generaals in Oost-Timor. Deze afkeuring wordt nog geaccentueerd nu hij het aangrenzende Papua New Guinea wèl met een bezoek vereerde!

G

Gebrek aan internationale solidariteit

Terwijl binnen de katholieke wereld een groeiend besef bezig is zich baan te breken van wat zich in Oost-Timor afspeelt, lijkt het of in de kringen die de internationale politiek bepalen de cynische onverschilligheid voor ~~die~~ de jarenlange genocide in dat gebied alleen maar toeneemt. Eind 1975, toen Portugal bij de Verenigde Naties zijn klacht tegen de Indonesische invasie indiende, was de veroordeling van de inval in de Veiligheidsraad nog unaniem (ook de Verenigde Staten stemden vóór rasolutie no.384, hoewel later bekend werd dat de invasie "werd uitgevoerd met grosso modo 90 percent USA uitrusting"), en ook in de Assemblée werd de afkeuring met grote meerderheid aanvaard. Maar deze meerderheid is van jaar tot jaar afgekalfd, tot zij in 1982 nog maar enkele stemmen bedroeg.

Het zou interessant zijn, de wijze van stemmen van Derde Wereld-landen na te gaan (in overwegend Moslimse landen kreeg Indonesië op den duur veel steun), en ook de nogal uiteenlopende wijze van stemmen in landen onder communistische regimes te analyseren. Maar wij bepalen ons hier tot de landen, die tot onze eigen Westerse wereld behoren, en waarvoor Oost-Timor nog steeds een schandvlek vormt op ons geweten. En dan is het duidelijk, dat goede economische verhoudingen met Indonesië, tot uiting komend in hulpverlening aan dat land via de IGGI, bij de stembepaling steeds een belangrijke rol hebben gespeeld en nog steeds spelen.

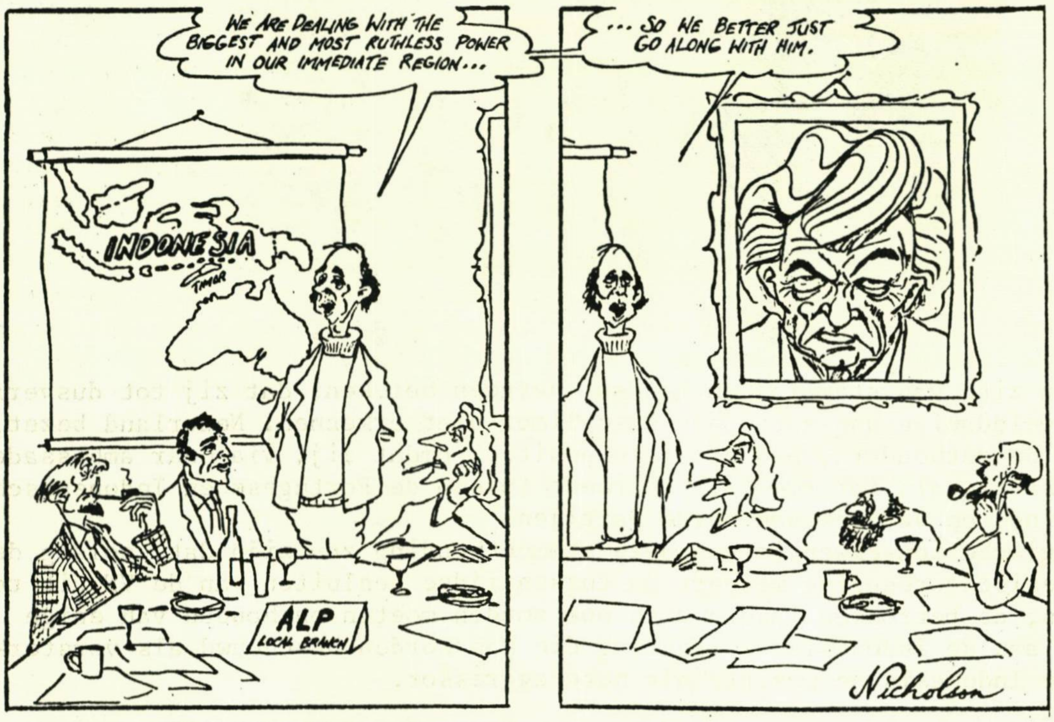
WE ARE DEALING WITH THE BIGGEST AND MOST RUTHLESS POWER IN OUR IMMEDIATE REGION...
... SO WE BETTER JUST GO ALONG WITH HIM.
INDONESIA
TIMOR
ALP LOCAL BRANCH
Nicholson

Cartoon uit "The Age" van 07.06.83 met kritiek op de houding van Bob Hawke, de huidige Australische premier. (ALP ; Australian Labour Party).

Ook al is het moeilijk om te bewijzen dat IGGI-hulp door de Indonesische regering direkt gebruikt is om aggressie op de bevolking van Oost-Timor uit te oefenen, is het zeker dat deze hulp *indirekt* in hoge mate ertoe heeft bijgedragen om het Suharto-regiem in staat te stellen deze aggressie uit te voeren en na de militaire bezetting van grote delen van het land een beleid van wrede repressie toe te passen. Dit is in de eerste plaats geschied door het de Indonesische regering financieel mogelijk te maken geperfektioneerde militaire middelen aan te kopen. En in de tweede plaats doordat binnen de IGGI-programma's de totstandkoming van wapentransakties tussen Indonesische staatsinstellingen en partikuliere ondernemingen uit IGGI-landen vergemakkelijkt wordt. Bovendien zijn de in de IGGI-programma's betrokken landen in het algemeen bereid alle daarvoor benodigde faciliteiten beschikbaar te stellen zoals militaire training en - samenwerking, het verstrekken van export- vergunningen voor militaire goederen - ondanks de nationale verordeningen die zulke transakties met in oorlog zijnde landen verbiedt -, en het verlenen van kredietgaranties aan bedrijven die met de Indonesische regering kontrakten sluiten. Op deze manier bijvoorbeeld, heeft de Amerikaanse regering ingestemd met de levering van Rockwell OV-10 Bronco kontra-oproer luchttoestellen en Lockheed C-130 B transportvliegtuigen aan de Indonesische regering, heeft de Britse regering de weg vrijgemaakt voor de levering van Nomad-vliegtuigen en landrovers - die geschikt zijn voor kontra-oproer doeleinden, heeft Frankrijk helicopters geleverd, en

West-Duitsland onderzeeboten. De Nederlandse regering heeft zo de verkoop van Fokker Troopships mogelijk gemaakt, die gebruikt zijn voor troepentransporten naar Oost-Timor en die ingeschakeld in de in 1978 opgezette Indonesische Strategische Reservekrachten voor Luchttransport. Recentelijk werden nieuwe, en veel omvangrijkere kontrakten over de verkoop van vliegtuigen en AMX-tanks door Nederland bekend gemaakt. Ook dient vermeld te worden de levering door een Nederlands bedrijf van oorlogsschepen (korvetten) met toestemming van de Nederlandse regering. Deze levering, waartegen in Nederland enorme protesten rezen en zelfs een rechtszaak aangespannen werd, evenwel zonder succes, vergrootte de mogelijkheid van het Indonesische leger om rond Oost-Timor een marine-blokkade aan te leggen. Verder moet men de rol van de Japanse regering, tweede na de VS op de lijst van donor-regeringen en bekend om haar flexibiliteit in relaties met Indonesische belangengroeperingen zoals de militairen, niet onderschatten.
Over de houding van de IGGI-landen dient nog het een en ander te worden opgemerkt. Sommige - de VS, Japan, Australië, Nieuw Zeeland en Canada - hebben vroeg of laat de Indonesische agressie tegen Oost-Timor ondersteund, en in de Algemene Vergadering van de VN tegen de uiteindelijk aangenomen resolutie s gestemd. Andere IGGI-landen, waaronder die van West-Europa, hebben zich van stemming onthouden, hetgeen betekent dat zij tot dusverre de gewelddadige annexatie van Oost-Timor niet erkennen. Nederland bezet, onder de onthouders, een speciale positie, omdat zij, via haar ambassade in Jakarta, als intermediair optreedt tussen de Portugese en Indonesische regering, op verzoek van beide partijen.
De logische konsekwentie van deze stemonthouding zou zijn dat, zolang de Indonesische regering weigert de tussentijdse besluiten van de VN uit te voeren, de betrokken landen zich ook zouden moeten onthouden van enige steun aan de Indonesische regering die kan worden beschouwd als versterking van de Indonesische positie als pure aggressor.

Fretilin militia in het oerwoud, Mei 1983

47 Voor zover bekend is echter de illegale bezetting van Oost-Timor de laatste jaren niet eens ter sprake gekomen op de jaarlijkse IGGI-konferenties in Amsterdam als stok achter de deur voor voortzetting van de jaarlijkse hulp. Men bedenke daarbij dat de Nederlandse regering, als voorzitter van de IGGI, in een bijzonder gunstige positie verkeert om de kwestie Oost-Timor te hanteren als drukmiddel ten opzichte van de Indonesische regering. Door hun financiële steun zonder veel ophef voort te zetten versterken zij in feite *binnen* Indonesië de positie van de "havikken", de militaire kringen die een aggressief en repressief beleid voorstaan, zowel in Indonesië zelf als op Oost-Timor.
In de regel zijn de regeringen, die belangrijke ekonomische belangen vertegenwoordigen, geneigd zich gemakkelijk door deze belangen te laten beïnvloeden en, ter bescherming van deze belangen, zaken met betrekking tot internationaal recht en moraal in de wind te slaan. Maar dit betekent tevens dat zij, in tegenstelling tot wat zij beweren, in feite niet geïnteresseerd zijn in het helpen van de "armsten der armen". Zij helpen de "rijksten der rijken" - de grote ondernemingen die militair materieel aan Indonesië verkopen, hun binnenlandse werkgelegenheidsprobleem als smoes gebruikend.
We hebben hier ook te maken met de hoogst relevante kwestie van de mensenrechten. De situatie van de mensenrechten op Oost-Timor is schrikbarend.

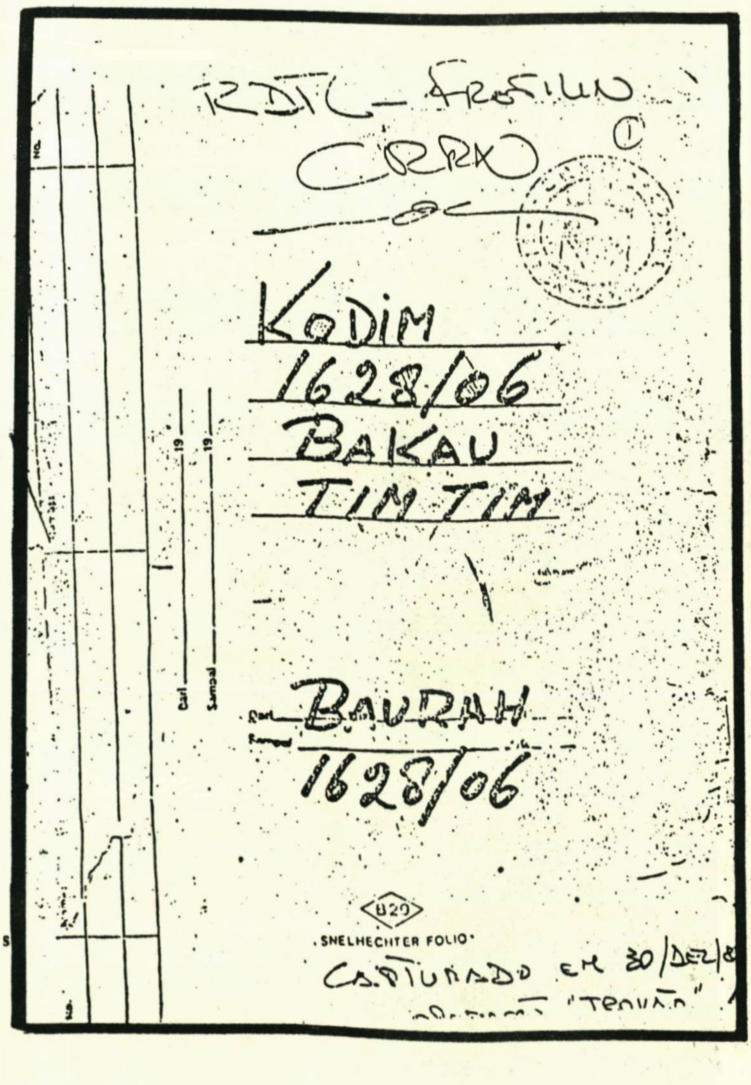

Kaft van de Indonesische militaire dokumenten, openbaard door Amnesty International medio 83

Door de landen die hun hulp aan Indonesië blijven uitbreiden wordt steeds het excuus gebruikt dat op Oost-Timor geen gewapend verzet van betekenis meer aanwezig is. Dit excuus snijdt echter geen hout: er bestaat van de kant van de Oosttimorezen nog steeds gewapend verzet van belangrijke omvang. Maar als verklaring dat er op Oost-Timor geen gewapend verzet meer zou zijn, juist was, zou dit aanleiding geven tot de meest vernietigende aanklacht tegen de regeringen die het Suharto-regime steunen: het zou immers betekenen dat een staat die aggressie heeft begaan, ter verkrijging van volledige internationale erkenning slechts het volgende te doen staat: een derde van de bevolking uitroeien en de overgeblevenen het zwijgen van een kerkhof opleggen.

Bijzondere aandacht verdient nog de houding van de nauw bij het gebeuren in Oost-Timor betrokken regeringen van Australië en Portugal, sinds in die landen nu een door een socialistische partij gesteunde regering aan de macht is. Allereerst is het van belang, dat in 1983 de kwestie Oost-Timor *niet* in de Verenigde Naties is behandeld. Dit houdt niet in, dat het de Indonesische regering gelukt is Oost-Timor, zoals zij hoopte, *definitief* van de VN-agenda af te voeren. Het was alleen uitstel voor één jaar: in het najaar 1984 komt Oost-Timor weer op de agenda. Als reden voor het uitstel is opgegeven, dat de VN-sekretaris Perez de Quellar bezig zou zijn met pogingen om de strijdende partijen, met name Portugal en Indonesië, om de tafel te krijgen en in die pogingen niet gestoord diende te worden. Onderwijl is de internationale belangstelling voor Oost-Timor niet geluwd. Zo heeft aan de ene kant de Australische regering de neiging, zakelijke belangen (zoals die van de luchtvaartmaatschappij Qantas, en van de oliewinning in de Timor Zee) te laten prevaleren boven de humanitaire beginselen waaraan de Australische Labour Party zich vóór de verkiezingen, die haar aan de regering brachten, had gebonden. Toch blijven er sterke stromingen binnen de Australische samenleving, zowel bij de Labour Party als bij de Katholieken, die ernst maken met het streven het recht van zelfbeschikking van het Oosttimorese volk te eerbiedigen, en die het de regering Hawke moeilijk proberen te maken, een louter opportunistische koers te varen. In het omstreeks augustus vorig jaar uitgebrachte rapport van een Australische Senaatskommissie, die zich door het horen van getuigen uit binnen- en buitenland breed heeft kunnen oriënteren, wordt trouwens duidelijk ge-

Min.van Buitenlandse Zaken v.d.Broek op bezoek bij generaal Suharto steld, dat de annexatie van Oost-Timor door Indonesië niet op basis van de zogenaamde 'volksraadpleging' van 1976 als rechtsgeldig kan worden erkend. Bij de premier, Bob Hawke, en de minister van Buitenlandse Zaken, Bill Hayden, bestaat echter in toenemende mate de neiging, de goede nabuurschap met het militair machtige Indonesië voorop te stellen. Hierbij spelen de oliebelangen in de Timor Zee een overwegende rol. De grensscheiding tussen Indonesië en Australië, zoals die in 1971/72 is overeengekomen, was voor Australië in zoverre voordelig, dat daardoor de enkele jaren geleden ontdekte rijke, en dus ekonomisch belangrijke Jabiru-bronnen binnen Australisch grondgebied kwamen te liggen. Maar over de grens tussen Oost-Timor en Australië bestaat nog geen overeenstemming, en ook in dat deel van de Timor Zee worden belangrijke 'off-shore'-bronnen voor olie en aardgas vermoed. Bovendien oefent Indonesië chantage uit op Australië door te dreigen, ook de rechten van Australië op de Jabiru-bronnen te betwisten, als Australië de soevereiniteit van Indonesië over Oost-Timor niet blijvend zal erkennen, en zal blijven vasthouden aan de eis, dat de bevolking van Oost-Timor alsnog het recht op zelfbeschikking uitoefent. Aan de andere kant houdt onderhandelen met Indonesië over de grens tussen Oost-Timor en Australië al een zekere erkenning in, dat Indonesië zeggenschap heeft over de eilandhelft. Medio april 1984 verklaarde Hayden, dat zijn Labour Party met deze harde realiteiten en met de grote oliebelangen van Australische concerns rekening zal moeten houden.

De van oudsher innige banden tussen de opeenvolgende Nederlandse regeringen en het militair bewind van Suharto. Van Agt in April 1980 op statiebezoek.

Aan de andere kant zijn bepaalde militaire kringen in Australië bevreesd voor de Indonesische expansiedrift, vooral vanuit West-Irian (Westelijk Nieuw Guinea). Het met Australië nog nauw verbonden Papua New Guinea voelt zich door deze expansiedrift en herhaalde grensschendingen en intimidaties ernstig bedreigd, en beziet vooral de grootscheepse transmigratieplannen van de Indonesiërs naar Westelijk Nieuw Guinea met grote zorg. Vandaar dat er bij de militairen meer neiging bestaat dan bij de regerende rechts-socialistische burger-politici om de expansiedrift van Indonesië een halt toe te roepen, en daarmee ook de havikken onder de Indonesische militairen harder aan te pakken. Publikatie kort geleden in *The National Times* van een geheim dokoment wordt wel aan deze tegenstand tegen een al te toegeeflijke politiek van de zijde van de Hawke-regering toegeschreven. In dit dokoment werd duidelijk gewezen op het gevaar van militaire aggressie van Indonesische zijde tegen Papua New Guinea en andere gebieden waar de veiligheid van Australië nauw bij betrokken is.

De politieke situatie in Portugal is vergelijkbaar. President Eanes, een militair, wil met kracht vasthouden aan het recht van de Oost-Timorezen op een *alsnog* uitoefenen van zelfbeschikking. Hij en zijn medestanders menen, dat Portugal nog steeds de liquidatie van zijn koloniale verleden niet naar behoren heeft afgewikkeld. Daarentegen tonen de socialisten, die aan de regering zijn, zoals premier Mario Soares en de Minister van Buitenlandse Zaken Gama, weinig oog voor de eis, dat de Oosttimorese bevrijdingsbeweging er recht op heeft aan de besprekingen tussen Portugal en Indonesië onder de auspiciën van de Verenigde Naties deel te nemen. Wel zijn er *binnen* de de Portugese Socialistische partij, evenals binnen de Labour Party in Australië, krachten die met het Oosttimorese recht op zelfbeschikking ernst willen maken.

Ook in vele andere Westerse landen bestaan er solidariteitsbewegingen voor Oost-Timor, en niet alleen in katholieke kringen. De belangrijkste uiting daarvan was het in 1981 in Lissabon door het inofficiele Permanente Volkerentribunaal gehouden Oost-Timor Tribunaal, waarin de rechten van de Oosttimorese bevrijdingsbeweging op volkenrechtelijke gronden volledig werden erkend, en Indonesië, dat weigerde te verschijnen, in het beklaagdenbankje terecht kwam. Van belang was ook dat in augustus 1983 een groot aantal (170) Europarlementariërs en leden van nationale volksvertegenwoordigingen (waaronder 61 Nederlandse Kamerleden) op initiatief van Lord Avebury, voorzitter van de Britse parlementscommissie voor mensenrechten, een verklaring hebben ondertekend, waarin gesteld wordt dat Oost-Timor alsnog zijn recht op zelfbeschikking dient uit te oefenen. Ondanks alle, op zichzelf belangrijke, maar politiek niet beslissende solidariteitsbewegingen van onderop is het duidelijk dat Oost-Timor, als het er op aankomt, weinig van de buitenwereld te verwachten heeft, tenzij het volk zelf door zijn gewapend en moreeel verzet het weinig gunstige internationale tij weet te keren.

Fretilin houdt stand

Indien er één hoopvol facet is in de ontwikkelingen sinds eind 1982, is het dat het Fretilin in de afgelopen anderhalf jaar heeft bewezen een kracht te zijn waarmee nog steeds ernstig rekening dient te worden gehouden. Door de binnenlandse successen, die de militaire tak van het Fretilin, Falintil, in 1982 met zijn strategie wist te behalen, kwamen de Indonesische militaire leiders (toen nog onder generaal Andi Moh. Yusuf als opperbevelhebber van de Indonesische strijdkrachten) tot de konklusie dat de poging om het Fretilin militair uit te schakelen bezig was op een mislukking uit te lopen. Daarom werd besloten een nieuwe strategie te proberen, die ten doel had de Fretilin-leiding door een amnestie-aanbod tot overgave te bewegen.

Eind 1982 besloten de Indonesiërs tot een poging uit de impasse te komen via onderhandelingen. Deze leidden tot een feitelijke wapenstilstand, die eind maart 1983, tijdens een ontmoeting op een Fretilin-basis tussen de militaire kommandant van Oost-Timor, kolonel Purwanto, en de leider van het Fretilin, Xanana Gusmao, werd overeengekomen. Maar van een feitelijke erkenning van Indonesische zijde, dat het Fretilin nog steeds een macht

De besprekingen tussen kolonel Purwanto en Xanana

van betekenis was, was geen sprake. De tijdelijke wapenstilstand kwam in eerste instantie beide partijden van pas. De Indonesiërs hoopten in 1983 de kwestie Oost-Timor definitief van de VN-agenda te krijgen; het optreden van een Labour-regering in Australië kon dit plan in gevaar brengen, daar de Labour Party nog in 1982 het standpunt, dat Oost-Timor het recht op zelfbeschikking toekwam, had bevestigd. Daarom leek het de Indonesiërs nuttig het bezoek van een Parlementaire Delegatie uit Australië in een periode van betrekkelijke rust te laten vallen. Maar ook het Fretilin kon van de wapenstilstand profiteren. Niet alleen konden de vrijheidsstrijders op verhaal komen, en konden voedselvoorraden en medicijnen de basis bereiken.

Van groot belang was ook, dat kontakt kon worden gelegd met de buitenwereld, en met name met de Fretilin-vertegenwoordigers in Portugal, New York en de vroegere Portugese koloniën in Afrika. Op die manier bereikte deze vertegenwoordigers een uitvoerig verslag van wat er op Oost-Timor was voorgevallen sinds de radio-verbinding met Australië in 1979 was verbroken. Ook viel Amnesty International een Indonesisch militair handboek in handen over de door de militairen in Oost-Timor te voeren strategie, en over de manier waarop gevangenen dienden te worden verhoord en eventueel gemarteld.

Toen de door het Vaticaan, zogenaamd 'op eigen verzoek' van zijn post ontheven Monseigneur Martinho da Costa Lopes na zijn aankomst in Portugal de berichten over de eind maart tot stand gekomen wapenstilstand bevestigde, en in de pers foto's werden gepubliceerd over de besprekingen tussen Xanana en kolonel Purwanto, begonnen de Indonesische machthebbers te beseffen dat hun internationale positie door deze publiciteit aanzienlijk verzwakt werd, en dat daarmee hun plan om in 1983 de kwestie Oost-Timor definitief van de VN-agenda afgevoerd te krijgen, ging mislukken. Zij ontkenden eerst, dat er van een 'wapenstilstand' sprake kon zijn - want er was helemaal geen oorlog! En toen dit niet langer kon worden volgehouden, probeerden ze de voorstelling te wekken dat het enige doel van de besprekingen was geweest om het Fretilin, door een belofte van 'amnestie' tot overgave te bewegen - wat van hun kant misschien inderdaad de eigenlijke bedoeling was geweest!

Onderwijl was de door zijn vroegere rol op Oost-Timor al beruchte generaal Benny Murdani als nieuwe legerkommandant opgetreden. Op 25 juni 1983, dus precies drie maanden na de wapenstilstandsbesprekingen, en een maand vóór het bezoek van de Australische delegatie, stuurde hij een dreigende brief aan Xanana: het Fretilin werd daarin gewaarschuwd dat, als het zich niet overgaf, het in een nieuw offensief, geheten *'Operatie Eenheid'* zou worden vernietigd. Dat offensief zou gelanceerd worden op de Indonesische Onafhankelijkheidsdag (17 augustus). Op 17 juli bezocht Murdani, samen met een aantal hooggeplaatste militaire autoriteiten, Oost-Timor.

Al begin juli had het Internationale Rode Kruis besloten alle operaties op Oost-Timor te staken, daar het zijn taak niet langer vrijelijk en naar behoren kon uitoefenen. Het Fretilin wist dus wat het te wachten stond. Het was bovendien bekend geworden, dat journalisten en andere buitenlanders, die Oost-Timor kort na de Australische delegatie hadden willen bezoeken, van de Indonesische autoriteiten nul op het rekest hadden gekregen.

Op 16 augustus 1983 kondigde Benny Murdani aan dat van nu af aan 'geen genade' zou worden getoond - net alsof in de acht jaar oorlog van Indonesische zijde ooit van iets, dat maar leek op 'genade' was blijk gegeven. De generaal verklaarde letterlijk: *"Deze keer zal er geen malligheid meer geduld worden. We zullen hen genadeloos treffen. Als aan deze oproep om zich over te geven niet zal worden gevolg gegeven, zal de regering haar strijdkrachten en al haar oorlogsmaterieel gebruiken om de overblijfselen van de Fretilin-rebellen op te ruimen" (Sinar Harapan, 16.08.83).*

Als voorwendsel gebruikte de Indonesische officiële propaganda, dat een week tevoren, op 8 augustus 1983, een groep van dertig Oosttimorezen, alleen met messen bewapend, die als boeren op het land werkten, het plaatselijke Indonesische garnizoen hadden overweldigd, hun de wapens hadden afgenomen en na de meesten gedood of verwond te hebben, naar de heuvels waren ontsnapt. In feite was deze verzetsdaad een reaktie - bij wijze van wraakoefening - op kort tevoren door Indonesische militairen (die naar het schijnt tot de keurtroep van de *Kopasandha*, de rode baretten, behoorden) tegenover vrouwen begane geweldaden - mogelijk een opzettelijke provocatie. Woordvoerders van Westerse regeringen namen de officiele Indonesische lezing met graagte over en verklaarden *"...dat het Fretilin zelf de wapenstilstand had verbroken"*! Rekening moet overigens gehouden worden met de bij *Fretilin*-aanhangers al algemeen bekende bedreiging, dat een week later de door Murdani aangekondigde grootscheepse aanval zou beginnen. Nu de Australische delegatie, die nog een viertal gewapende *Fretilin*-strijders had kunnen ontmoeten, weer was verdwenen, en ook het Internationale Rode Kruis het gebied had moeten verlaten, *wisten* zij die met het Fretilin sympathiseerden dat zij voortaan op zichzelf waren aangewezen.

BEKLEMMENDE STILTE

Sedert de Indonesische strijdkrachten onder opperbevel van generaal Benny Murdani medio augustus 1983 een grootscheepse aanval op de Oosttimorese vrijheidsbeweging *Fretilin* hadden ingezet, bleven maandenlang betrouwbare berichten over het verloop van de strijd uit. Oost-Timor was door de Indonesische marine en luchtmacht volledig van elke kommunikatie met het buitenland afgesneden. Zelfs telefoneren met Oost-Timor vanuit Jakarta kon alléén met speciale toestemming van de legerautoriteiten.

De beklemmende stilte duurde totdat in het dagblad *The Australian* van 6 januari 1984 een artikel verscheen van een AFP-korrespondent in Jakarta, Gilles Bertin. Uit zijn verslag valt het een en ander af te leiden over de door de Indonesische offensief ontstane toestand. Kennelijk ontleent de schrijver zijn gegevens grotendeels aan kerkelijke bronnen.

Ook het Internationale Rode Kruis, dat door de Indonesiërs gedwongen was zijn hulpwerk te beperken tot het gevangeniseiland Atauro, kon niet langer over de toestanden op het hoofdeiland berichten.

OPNIEUW HONGERSNOOD

Volgens bovengenoemde kerkelijke kringen heeft de militaire kampagne de reeds precaire voedselvoorziening voor de Oosttimorese bevolking volledig verstoord. Oogsten zijn vernietigd, en de boeren waren niet in staat hun velden te bereiken, of volgens gewoonte in de bossen hout te sprokkelen en eetbare produkten te verzamelen. De ernstige voedselschaarste in verschillende streken is bevestigd door diplomatieke kringen in Jakarta.

In streken als Viqueque en Lospalos is het voedselgebrek nog verergerd door de toevloed van vluchtelingen, waarvan zo'n 3000 in de omstreken van het stadje Viqueque een schuilplaats hebben gezocht.

De eerste maanden na de inzet, in augustus 1983, van Benny Murdani's *Operasi Persatuan* (Operatie Eenheid), in de wandeling *Operasi Sapu Bersih* (Operasi Schoonbezemen) genoemd, stuurde het Fretilin geen berichten naar buiten om zijn kommunikatie-kanalen niet te verraden. Maar in december 1983 werd door de Fretilin-vertegenwoordigers in het buitenland een rapport van Xanana ontvangen, waaruit een beeld kon worden verkregen van de strijd zoals die in de afgelopen maanden was verlopen. In april 1984 werd opnieuw een verslag van zijn hand ontvangen, waaruit maar één konklusie kan worden getrokken: hoewel de Indonesiërs een grote strijdmacht van ver over de 10.000 keurtroepen hebben ingezet, zijn zij er ondanks hernieuwde gruwelijke uitspattingen, terreurdaden en wreedheden tegenover de burgerbevolking volstrekt niet in geslaagd het verzet van Fretilin te breken. Vele Oosttimorese hulptroepen (*Hansip*) hebben zich bij het Fretilin aangesloten.

Van 16 tot 18 maart 1984 werd in het bevrijde gebied rondom Nakroma een bijeenkomst gehouden van de Revolutionaire Raad van Nationaal Verzet (RCRN), waar rapport werd uitgebracht over de situatie en de krijgshandelingen. Terwijl het Fretilin in 1982 vooral aktief was in het oostelijke deel van Oost-Timor, en de Indonesiërs dáárop hun aanvallen hadden gekoncentreerd, heeft het Fretilin kans gezien zijn aktiviteiten over bijna het gehele gebied van Oost-Timor uit te breiden, zelfs naar streken vlak bij de grenzen met het Indonesische West-Timor. Volgens dit rapport raken de Indonesiërs door deze mislukking van hun offensief meer en meer gedemoraliseerd.

Van plannen om de in 'strategische dorpen' bijeengebrachte vroegere bergbewoners weer meer vrijheid van beweging te geven, wordt niets meer vernomen. Integendeel, uit de hierboven afgedrukte vertaling van de brief van Mgr Belo blijkt, dat de bewoners van vele streken in feite geheel in kampen zijn opgesloten. Evenmin horen wij meer iets van plannen om de op het eilandje Atauro gevangen gehouden verwanten van Fretilin-strijders geleidelijk naar het hoofdeiland terug te laten keren. Het aantal gevangenen is volgens berichten van het Rode Kruis weer hoger dan ooit.

Doordat de grootspraak van Murdani, dat hij het verzet binnen enkele maanden zou vernietigen en Xanana gevangen zou nemen, kennelijk op een fiasco is uitgelopen, is er een ernstig verschil van mening ontstaan binnen de Indonesische militaire top. De ziekenhuizen in Dili en op andere eilanden zijn vol met Indonesische soldaten, en honderden zijn gesneuveld door de voortdurende overvallen door guerilla-strijders. Er gaan, zowel van civiele, als van militaire zijde meer en meer stemmen op om in plaats van naar een militaire, naar een politieke oplossing te zoeken. Er wordt beweerd dat Murdani's voorganger,generaal Yusuf, hier voorstander van is, en ook de pas overleden generaal Ali Murtopo scheen hiervoor te voelen.

Op een eind maart 1984 door de vertegenwoordigers van het Fretilin in Lissabon gehouden internationale bijeenkomst werd een uit Oost-Timor ontvangen *Vredesplan* bekend gemaakt. De hoofdpunten luiden als volgt:

FRETILIN-VREDESPLAN

1) In de geest van de resoluties 1514 (XV) en 1541 (XV) van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, en onder verantwoordelijkheid van de algemeen sekretaris van deze organisatie zullen direkte gesprekken geëntameerd moeten worden tussen Portugal, Indonesië en Fretilin, in het kader van de Verenigde Naties, om te debatteren over

   1a) de instelling van een vredesmacht van de Verenigde Naties, of een multinationale macht, in verband met haar onpartijdigheid als onmisbare voorwaarde om te garanderen en mogelijk te maken:
   - het funktioneren van een overgangsadministratie
   - de korrekte invulling van de genomen besluiten tijdens het proces van dialoog over het stationeren van de oorlog-voerende partijen FALINTIL en het Indonesische leger.

   1b) de organisatie van een vrije en demokratische raadpleging bij het volk van Maubere

   1c) de vaststelling van een datum voor de machtsoverdracht

2) Aan Australië wordt het recht gegeven te participeren aan de gesprekken als waarnemer.

3) Meerdere waarnemers zullen aangenomen kunnen worden onder voorwaarde dat zij in gelijke aantallen door elk van de betrokken partijen - genoemd in punt 1 - worden voorgesteld, en door alle worden geäccepteert.

MOGELIJKHEDEN VOOR NEDERLAND OP KORTE TERMIJN

Voor een Nederlandse regering die zichzelf en de fundamentele mensenrechten respekteert, is het niet moeilijk uit het vorenstaande overzicht een beleidslijn op korte termijn uit te stippelen.
Ter voorkoming van een voortzetting van een nu al acht jaar durend bloedbad zonder weerga, en zonder uitzicht op een oplossing, dient alles gedaan te worden van Nederlandse kant, om de havikken binnen de Indonesische militaire top de mogelijkheid te ontnemen op de ingeslagen weg van militaire konfrontatie voort te gaan.
Daartoe zou Nederland:

a. als voorzitter van de IGGI de kwestie Oost-Timor op de agenda dienen te zetten;
b. duidelijk moeten uitspreken, dat het weigert voortaan welke ekonomische steun dan ook aan de Indonesische regering te verstrekken, zolang de militaire konfrontatie op Oost-Timor voortduurt;
c. tevens dienen te verklaren, dat zolang dit het geval is, ook alle levering van militair materieel aan Indonesië stopgezet zal worden, of, voorzover het in zijn macht ligt, voorkomen zal worden;
d. alles dienen te doen om ook de overige IGGI-leden tot een soortgelijk beleid te brengen.

KOMITEE INDONESIE
Mei 1984

KONTAKT-ADRESSEN VOOR INFORMATIE OVER OOST-TIMOR

Nederland

Komitee Indonesië: Minahassastraat 1, 1094 RS Amsterdam
Justitia et Pax-Nederland: Laan van Meerdervoort 148, 2517 BE Den Haag

Engeland

TAPOL: 8a Treport St., London SW 18 2BP

Amerika

East Timor Human Rights Committee: PO Box 363, Clinton Station, Syracuse, NY 13201

Portugal

CIDAC: R. Pinheiro Chagas 77, 2° esq., Lissabon 1

Frankrijk

ASTO: BP 235-07, 75327, Parijs, Cedex 07

Zweden

c/- Eva Belfrage, Odelbergsvagen 68, 12163, Johanneshou

Italië

Permanent People's Tribunal: Via Dogana Vecchia 5, Roma

Vanuatu

Pacific Community Centre: PO Box 807, Vila

Angola

Fretilin: CP 2116, Luanda

Mozambique

Fretilin: PO Box 1413, Maputo

Canada

The Anti-Intervention Action Committee: Box 1453, Station B, Ottawa, Ontario, K 1P 5P6

Australië

Campaign for Independent East Timor (CIET): PO Box A716, Sydney South, NSW 2000. Denis Freney secretary: tel. (02) 692.9573 (thuis)
Australia East Timor Association: PO Box 93, Fitzroy, Vic 3065 (Melbourne) Tel. (03) 419.5588 (kantoor)
Timor Information Service: PO Box 77, Clifton Hill, Vic 3065
CIET (South Australia): c/- World Workshop, first floor, 155 Pirie St., Adelaide, SA 5000. Tel. (08) 223.5795 (kantoor)
CIET (ACT): PO Box 514, Manuka ACT
CARPA (ACT): GPO Box 1148, Canberra, ACT 2601
CIET (Newcastle): c/- Trade Hall, Union St., Newcastle, NSW 2300
Friends of East Timor (FOET): c/- Simper Cres., White Gum Gully, WA 6162
East Timor Support Group: c/- GPO Box 1474, Brisbane, Queensland 4001
CIET (Darwin): c/- B. manning, PO Box 913, Darwin, NT 5794, of Rob Wes Smith, PO Box 2155, Darwin, NT 5794

PUBLIKATIES OVER OOST-TIMOR VERKRIJGBAAR BIJ HET KOMITEE INDONESIE

Oost-Timor schreeuwt, Nederland medeplichtig; Komitee Indonesië, Juni 1984.	ƒ5,00
The war against East Timor; Carmel Budiardjo & Liem Soei Liong, Zed Press, Juni 1984	ca ƒ25,00
Timor, a people betrayed; James Dunn, Jacaranda Press, 1983	ƒ50,00
Oost-Timor, de ontwikkelingen vanaf 1975, commissie Justitia et Pax Nederland, April 1984	ƒ4,50
Fretilin conquers the right to dialogue; Fretilin, 1983.	ƒ12,50
East Timor, betrayed but not beaten; Australia-East Timor Association, 1983	ƒ3,50
Oost-Timor Tribunaal, Komitee Indonesië, 1982	ƒ10,00
Dossier East Timor; ACFOA, Canberra, 1982	ƒ10,00
De schreeuw van Maubere, strijdliederen voor het volk van Oost-Timor; Francisco Borja da Costa, In de Knipscheer, 1979	ƒ8,60
The Timor Papers, reprint by TAPOL, 1982	ƒ1,50
Timor Oriental, Le Genocide continue; CDPM, Lissabon, Jan. 1984	ƒ2,50
East Timor News, bulletin of the East Timor News Agency, Sydney issued quarterly	ƒ3,00
East Timor, 8 years of Genocide and resistance against the Indonesian occupation forces; Antonio P. Barbedo de Magelhaes, Porto, Dec. 1983, reprint.	ƒ2,50

IFM
Hans Beerends over Nota De Koning
NIEUWE TOVERWOORDEN

lees:
INDONESIA
FEITEN en
MENINGEN

uitgegeven door
Komitee Indonesië
Minahassastraat 1
1094 RS Amsterdam
tel. 020-936050/940024
(op werkdagen tussen
12.00 en 16.30 uur)

Jaarabonnement
(6 nummers) ƒ 20,00

STEUNFONDS OOST TIMOR
pg 3920800

STEUN
HET
FRETILIN!